Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

BØNDER PAA DJURSLAND

OG

ABRAHAMS EFTERLADTE

BØNDER PAA DJURSLAND

GENNEM FEM GENERATIONER

ET TIDSBILLEDE

OG

ABRAHAMS EFTERLADTE

EN DJURSLANDS NOVELLE

AF

JOHS. BILDE

VALD. PEDERSENS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN 1938

INDLEDNING

Hvor Bølgen slaar mod Djurslands Kyst,
og Gjerrild Klint sit nøgne Bryst
med hvide Vorter viser frem
og bryder Kattegattets Bræm,
halvt skjult af Klinten, halvt i Ly
af Benzon Skov, en gammel By
med Kirketaarn og lave Rønner,
hvor Fæstebønders stoute Sønner, —
nys friet fra den sidste Del
af gammelt Hoveri til Scheel, —
fik Fædres Jord til Arv og Eje
og hviler nu paa eget Leje.

Kun Byens lave Huses Tage
som Vidner staar om Fortids Dage,
da Herremanden Borg lod bygge,
og Bønder gik med krumme Rygge.

End Borgen staar med Taarn og Tinder,
men Bondehytten snart forsvinder.
Paa Tomten Bøndergaarde rejses
med Tegl og Skifer — Kransen hejses —!
Symbolet paa — den Tid er omme,
da Bonden maatte Ryggen krumme.

Men langs ad Byens gamle Gade —
snart skjult af Bondegaardens Lade,
snart frit for Vestenvindens Sus, —
der ligger mangt et gammelt Hus
med lave Døre, Mos paa Tage, —
et Bondehus fra gamle Dage.

De skæve Stolper ydmygt nejer
for Bonden, — Hyttens fordums Lejer, —
som skrider rank fra Gaarden frem
og kender ej sit gamle Hjem,
hvor Fædre sad i hundred Aar
som Fæster paa en Bondegaard.
En anden Slægt nu bor derinde,
en fattig Mand med Børn og Kvinde. —
De fandt i Bondehytten Ly
og bygger Hjem i den paany.

Men nu som før i Bondens Rønner
der vokser ranke stærke Sønner,
som kræver Del i Livets Goder
af Bonden, — af sin ældre Broder, —
som fordrer Del i Hjemmets Hygge
og som vil Slægtens Fremtid bygge.

Du Bonde, som Din Frihed vandt,
husk: han, som Ly i Hytten fandt,
er ammet af den samme Moder,
ja, husk, at det just er Din Broder,
der tog i Bondehytten Bo,
da Du som fri Mand den forlod!

BØNDER PAA DJURSLAND

Paa Bystævnet i Gjerrild var en Søndag Formiddag i Aaret 1785 de Gjerrild Bønder samlet til Drøftelse af de Spørgsmaal, der hang sammen med Fællesskabet om Dyrkningen af Landsbyens Jord.

Forsædet indtoges af Oldermanden, Mikkel Staffen, og paa Stendiget omkring Majtræet sad i en Kreds Byens øvrige Mænd, og nu og da gav en og anden sit Besyv med i Laget, mest i Tilslutning til Mikkel Staffens Udtalelser og Forslag.

Mikkel Staffen var en stout og kraftig Skikkelse, der paa Trods af sin Herkomst, eller maaske netop som en Følge deraf, for et Par Aar siden af sine Standsfæller var valgt til den første Tillidspost, de kunde give en af deres egne, uden direkte Indblanding fra Grev Scheel eller Fogdens Side, hvilken sidste ellers ikke undlod at vise ved alle Lejlighe-

der, at enhver Beslutning tagen af de foragtede og ufrie Fæstebønder skulde godkendes af Naadigheden eller dennes Befuldmægtige for at have Gyldighed.

Det var i Stavnsbaandets sidste Dage, og Bønderne var naaet til Bunden af deres Fornedrelse, og selv om Forholdene paa Scheels Gods efter Forholdene var mere taalelige end paa flere andre af Djurslands Herregaarde, var Bønderne ogsaa her forarmede og forkuede af mange Generationers Undertrykkelse og Trældom.

De fleste af de fremmødte Fæstebønder paa Bystævnet tilhørte de gamle Bondeslægter, der i mange Generationer havde været Fæstere paa de samme Gaarde under Scheel. Fader var fulgt af Søn som Fæstebønder paa Slægtsgaarden. Det stadig stærkere Tryk fra oven, og den fuldkomne retsløse Stilling for de forarmede og udsugede Bønder, havde forvandlet Efterkommerne af Djurslands oprindelig fri og stolte Bondestand til en Stand af ufrie og ydmyge Mænd, der rystede og bævede under Ridefogdens raa og hensynsløse Behandling.

Kun hos enkelte stærkere Slægter havde den oprindelige Frihedsfølelse under det haarde Aag bundfældet sig i stum Trods.

Oldermanden, Mikkel Staffen, hørte ikke til disse gamle forkuede Slægter af undertrykte Fæstebønder.

Om hans Herkomst melder Kirkebogen kort og lakonisk:

> „Aar 1752 blev en fremmed Mands Søn døbt i Gjerrild Kirke og fik Navnet Mikkel Staffen. Sara Thun bar ham til Daaben, og al Menigheden var Vidne dertil".

Hvem hans Forældre var, eller hvorfra han var, faar man ingen Oplysning om. Derimod ved vi, at Pastor Anders Haasum i Samraad med Grev Jørgen Scheel, hvem han underrettede om den fremmede Drengs Ankomst til Godset og Optagelse i Menigheden, sørgede for, at Drengen kom i Pleje og fik et Hjem i „Konggaarden", en Husrække med smaa Lejligheder for Indsiddere, hos Indsid-

der Ole Knold og dennes Hustru Sara Thun, hvilken sidste, som Kirkebogen viser, var hans Gudmoder.

I det lille fattige Indsidderhjem voksede Mikkel op til en rask og stout Karl, der i 20 Aars Alderen blev udskrevet til Landmilitsen og i tre Aar tjente som Landrytter, hvorefter han atter i to Aar blev Rideknægt for Naadigherren paa Scheel.

I Forhold til Fæstebøndernes trælsomme Slid paa Scheels Marker var Livet i Scheels Stalde et Herreliv for en ung rask Bondeknøs, og det forholdsvis frie og ubundne Liv, der ofte tillige medførte længere Ture og Udflugter til de store Herregaarde, der i Mængde findes rundt om paa Djursland, udviklede yderligere Mikkels frimodige og aabne Natur i Modsætning til hans jævnaldrende fortrykte Kammerater blandt Landsbyens unge Bønderkarle.

I den gamle Bondegaard „Ellegaarden", der den Gang, som nu, laa for sig selv helt omkredset af sin Toft umiddelbart ved Hestehaven og kun ved denne skilt fra selve Herre-

gaarden Scheel, boede Fæstebonden Søren Elmand, en af dem, hos hvem endnu en Rest af den ukuede Bondefrihed boede, men som nu væsentlig ytrede sig som stædig Modstand mod Bønders Plageaander, Lade- og Ridefogderne paa Scheel.

Søren Elmand var allerede oppe i Aarene, anset blandt sine Standsfæller, ikke saa forarmet som mange af disse og med en sikker Optræden, der sikrede ham en Førerstilling blandt disse.

Sammen med sin Hustru, Karen, og sine Børn, Sønnerne Anders og Laurs og Datteren Sofie, levede han et trygt Familieliv, og den Tid, som Arbejdet paa Hovmarken levnede, blev af dem alle i Fællesskab flittig brugt til at faa saa meget som muligt ud af Gaardens egen Bedrift, saa der ogsaa kunde blive lidt tilovers, efter at Greven havde faaet sin store Del.

Datteren, Sofie, en lys og frisk Pige, var, som forøvrigt alle Sognets unge Piger, forelsket i den kønne Rideknægt paa Scheel, der ofte aflagde Besøg hos sine Barndomsvenner

Anders og Laurs i Ellegaarden, med hvem han havde faaet nogen Undervisning i Barneaarene hos Sognets gamle Degn og Skoleholder, Erik Grenaa.

Sofies Kærlighed til Mikkel blev gengældt, og hele Familien Elmand bifaldt Sofies og Mikkels Forlovelse.

Mikkel var netop en Mand efter Søren Elmands Hoved, og 25 Aar gammel hjemførte Mikkel Sofie som sin Brud og fik af Grev Scheel Fæste paa en Gaard i Gjerrild i Henhold til følgende

FÆSTEBREV

Paa Deres højgrevelige Exellence, højvelbaarne Hr. Jørgen Scheel, Greve til Grevskabet Scheel, Stamherre til Estrup, Herre til Ulstrup, Ridder, Hans kongelige Majestæts højtbetroede Geheimekonferentsraad, Kammerherre og Hoffmester hos hans kongelige Højhed Printz Friederich, min naadige Herres Vegne og den mig naadigst meddelte Resolution af 12. Augusti 1777 paa min under-

danigste Memorial af 7. dito næst foran, haver jeg underskrevne stæd og fæst, ligesom jeg og hermed stæder og fæster til Mikkel Staffen af Gjerrild den Gaard ibidem, som Jakob Eskild af Armod er frakommen.

Hvilken Gaard, som udi nye Landmaalingens Matricul er anslagen for Hartkorn, Ager og Eng 7 Tønder 1 Skiæppe og Skovskyld 3 Fjerdingkar, bemeldte Mikkel Staffen maa nyde, bruge og sin Livstid i Fæste beholde, eller saalænge han deraf, aarlig og i rette Tider, svarer og betaler alle kongelige Skatter og Contributioner, som enten nu ere eller herefter allernaadigst paabuden vorder, saaselvsom naadige Herskabets Landgilde efter Jordebogen, som er aarlig Rug 2 Tdr. 5 Skp., Byg 4 Tdr. 4 Skp., Haure 5 Skp. 2 Fdk., Svin 1 Stk., Lam 1 Stk., Gaas 1 Stk., Høns 2 Stk. og Penge 1 Rd. 1 Mark 13 Sk. Item Hoverie og Reiser lige med en anden Gaard, der i Byen, som svarer af lige Hartkorn.

Holder Gaarden paa Bygninger og med sin fulde Besætning saaledes i Stand, at den stedse kan svare til et lovligt Syen.

Jorden forsvarlig at gjøde og bruge, som det sig bør og ej noget deraf enten at bortleje eller laane, og ellers udi det øvrige at rette og forholde sig i alle Ting efter hans kongelige Majestæts allernaadigste Lou og Forordninger, samt være sit Herskab og deres Fuldmægtig høerig og lydig alt under dette sit Fæstes Forbrydelse.

Til Indfæstning haver han betalt 6 Rdl., jeg skriver sex Rixdaler.

Dette til Bekræftelse under min Haand.

Scheel den 19. Augusti 1777.

P. Ilsøe.

Et ligelydende Fæstebrev haver jeg underskrevne annammet og imodtaget,

som jeg herved lover og forpligter mig til at holde og efterleve.

Scheel ut supra.

Mikkel Staffen.

Seks Aar efter at Mikkel Staffen havde faaet Fæste paa Jakob Eskilds tidligere Gaard, var han, grundet paa sin Dygtighed og Djærvhed, af sine Standsfæller, Fæstebønderne, valgt til Byens Oldermand, et Tillidshverv, der ellers i Reglen indehavdes af en af Landsbyens ældste Bønder.

Vi vender tilbage til Bystævnet.

Mikkel Staffen: Vi har nu talt om, hvordan vi i Fællesskab kan faa mest ud af Dyrkning af Jorden; men jeg tror nu, at hvis vi kunde faa Fællesjorden delt, saa hver af os kunde bruge den Tid, Hovarbejdet levner os, til at dyrke sin egen Jord, vilde det sikkert gavne os alle, og ogsaa Naadigheden vilde sikkert have sin Fordel deraf. Der siges forresten, at Grev Reventlov allerede har forsøgt det paa sine Godser, og at baade Greven og Bønderne er godt tilfredse dermed.

„Det tror jeg nu ikke gaar an, at vi fattige Bønder taler for højt om," sagde gamle Simon Andersen, „den naadige Greve vil nok gøre det saa godt som muligt. Det kan nemt komme til at gaa ud over vore Børn, hvis vi sætter os op mod vort naadige Herskab. Se til Jakob Bolther, der nu i tre Aar har maattet

springe Soldat, blot fordi gamle Niels Bolther klagede over, at han skulde paa Debildhedes Hovmark fire Dage om Ugen."

Anders Klemmen og Jens Krogh gav Simon Ret og advarede mod at vise Ulydighed eller Utilfredshed med Forholdene.

Anders Elmand sluttede sig derimod straks til sin Svoger, Mikkel Staffen, og hævdede, at det var jo dog ikke Ulydighed, men gammel Ret ogsaa for fattige Bønder ved Bystævne og gennem Oldermanden at frembære Ønsker for Naadigherren om Forbedringer til begge Parters Fordel, men Bystævnet endte med, at ingen andre end de to Svogre turde støtte noget Andragende til Naadigherren om Forandring i Vilkaarene.

Efter Bystævnets Afslutning samledes Bymændene i Kroen, hvor de hos Kromanden, Eiler Hoff, tidligere Skovrider paa Scheel, drak sig Mod og Livslyst til i Brændevin og Punch.

Ogsaa Mikkel og Anders Elmand indfandt sig i Kroen, mindre for Punchens Skyld end for hos Krokonen, Johanne Lüthermand, at spørge om nyt fra Scheel og om Rygterne om

Godsets økonomiske Tilstand, hvorom der allerede gik megen Snak.

Johanne havde gennem sin Mand gode Forbindelser paa Godset, og Mikkel og Anders var hendes Fortrolige.

I Dag kunde hun fortælle, at det desværre saa meget mørkt ud for det gamle rige Grevskab. Formuen fra den rige Scheels Tid var væk, i Stedet for var der en stigende Gæld, og der sagdes, at det maaske blev nødvendigt at sælge baade Ulstrup og Skærvad.

Mikkel og Anders forlod Kroen drøftende den sørgelige Tidende. De var jo sikre paa, at Gæld og Fattigdom for Grevskabet blot vilde betyde forøget Hoveriarbejde, Forhøjelse af Landgilde og yderligere Udsugelse af de slidende og trællende Fæstebønder.

Mikkel og Sofie talte længe om de sørgelige Kaar, som Grevskabets Forarmelse kunde bringe over dem og som maaske vilde komme til at hvile tungt paa deres kære Dreng, en rask og livlig Fyr paa 5 Aar, som allerede i den Alder var bundet til Stavnen, som enhver bondefødt var det.

Den 20. Juni 1788 løstes Stavnsbaandet. Blandt Bønderne blandedes Jubelen med Usikkerheden for Fremtiden.

Paa Scheels Gods samledes Godsets Fæstebønder i Borggaarden, hvor Grev Jørgen Scheel lod dem meddele, at de i Følge den kgl. Forordning ikke længere var bundet til Stavnen, saa ogsaa en Bondesøn, der ønskede at rejse til andre Egne og søge til andre Erhverv, havde Ret dertil.

Om Aftenen samledes hele Landsbyens Ungdom paa den gamle historiske Danseplads i Dyrehaven og dansede til den lyse Morgen i glad Forventning om en Fremtid, som ingen alligevel rigtig turde tænke sig meget anderledes end nu.

Dagen efter mødtes Bondens Sønner og Døtre atter paa Hovmarken. Vejen var lige saa lang som før til Markerne paa Debild-

hede og Stensmark, Slidet var det samme, de samme raa og hensynsløse Fogder, og selv om Træhest og nogle andre Torturredskaber nu gik af Brug, var der nok af Metoder, hvormed Godsejerne og deres Tjenere kunde holde Bønderne i Ave.

Enkelte af Bøndersønnerne flygtede fra Trældommen, men de fleste holdt Tiden ud.

Mikkel Glerups ældste Søn, Poul, der ellers var selvskrevet til Fæstegaarden efter Faderen, rejste til København og døde der siden som en velstaaende Borger. Hans yngste Broder, Erik, tog Tjeneste hos Greven paa Gl. Estrup, men vendte siden tilbage og endte som priviligeret Kromand i Gjerrild.

*

10 Aar efter Stavnsbaandets Løsning foretoges Udskiftning af Bondejorden paa Scheels Gods, og hermed aabnedes Udsigt til en Fremtid, som saa fremsynede Bønder som Mikkel Staffen og Anders Elmand allerede paa Bystævnet 13 Aar før havde haft for Øje.

Mikkels og Sofies Søn, Søren, var nu en

velvoksen Yngling paa 18 Aar, en ægte opvakt Bondesøn med aabent Sind og rank Vilje, med Mod paa en Fremtid, der lovede Opgang og Frigørelse for den trællende Stand, hvem han fra Fødselen tilhørte, og som han vedblivende skulde tilhøre og virke for.

Foreløbig tog han sin Del af Arbejdet hjemme i sin Faders Gaard, tog sin Tur paa Hovmarken, der endnu i et halvt Hundrede Aar skulde tynge som en Byrde paa den danske Bonde, men alligevel var Luften bleven en anden. De lyseste Hoveder og de stærke Viljer blandt Bønderne gik ikke længere uden Kritik og Modstand under Aaget. Endnu var der Lænker, som bandt, men de skar ikke saa dybt i Kødet som før, og kneb det, gik Bønderne samlet til Oprør, selv om de ikke paa Djursland gik saa vidt som paa Frisenborg, hvor en raa Foged blev dræbt.

Bønderne paa Scheel fik et Pusterum paa nogle Aar, da Grevskabet gik fallit og blev overtaget af Staten. Naadigherrerne sank i Kurs, medens Bønderne, skønt langsomt, begyndte at stige.

I tre Aar arbejdede Søren Staffen hjemme i sin Faders Gaard. Hans yngre Søskende, Axel, Peter og Søsteren Karen, var snart alle voksne og kunde tage deres Del af Sliddet saavel hjemme som paa Hovmarken. Der blev nu bedre Tid til ogsaa at passe den hjemlige Bedrift, og Mikkel, der nu var et halvt hundrede Aar, men endnu stod i sin fulde Kraft, var stadig den førende blandt sine Lige samtidig med, at Hjemmets Velstand voksede, saa han ansaas for en ret velstillet Bonde.

Som han selv i sin Tid var Søren ligesom selvskrevet til at være den førende blandt Sognets Bondeungdom, og Landsbyens voksne Døtre kappedes om hans Gunst.

Paa en rund, aaben Plads i Dyrehaven, kranset af en lav græsbevokset Vold, samledes Sognets Ungdom nu som fra Arilds Tid

om Sommeraftenen til Leg, Dans og Lystighed, og ved de store Højtider, navnlig om Julen, var det Legestuerne i Bøndergaardenes Storstuer, der var Skuepladsen for Ungdommens evige Livsglæde, som selv Trældom og Stavnsbaand aldrig havde underkuet.

En herlig Sommeraften paa Festpladsen i Dyrehaven mødte Søren sin Skæbne i den unge skønne Møllerdatter, Ane Sandberg, fra Brøndstrup.

Alt i længere Tid havde Søren følt sig tiltrukket af den livlige mørkhaarede Møllerdatter, og mange Gange var hans Kørselsærinder til Møllen bleven forsinket ved Samtaler med Ane, der ofte sad ved Skovens Stente ved Møllevejen, naar Søren kom kørende med Korn til Møllen.

At Ane, som alle andre af Sognets kvindelige Ungdom, sværmede for Søren, forundrede ingen; men at hun blev den foretrukne vakte naturligvis baade Misundelse og Græmmelse blandt de mange haabefulde forelskede Møer.

Ved Dansen i Skoven den nævnte Aften

havde Søren og Ane fundet hinanden til Slutningsdansen, hvilket den Gang, som vel ofte endnu, medførte Pligten for den mandlige Partner til at ledsage sin Dame til dennes Hjem.

Søren unddrog sig ikke Pligten.

Arm i Arm forlod de to Unge det lystige Lag for ad idylliske Skovstier at vandre sammen mod Møllen. I fortrolig Samtale vandrede de under de høje Bøgekroner og fulgte Stiens Slyngninger uden at ænse Retningen, til de pludselig stansede ved Tolstrup Damme, en gammel vandfyldt Voldgrav omkredset af en lav, græsbevokset Vold og omsluttende en gammel sammensunken Borgplads, hvor i Fortiden Adelsborgen Tolstrup havde staaet.

Stedets Romantik paavirkede de to Unge, og siddende paa den gamle Borgvold i den lune Sommernat gav de to Unge hinanden Haand og Løfte om at dele Fremtidens Kaar med hinanden.

Grebet af Øjeblikkets Alvor og paavirket af Stedets tavse Sprog om Storheds Undergang lovede Søren her sin Hjertenskær at leve

og virke for, at den Stand, han tilhørte, maatte blive frigjort for den uværdige Trældom og Underkuelse, der havde trykket dem ned i Fattigdom og Usselhed.

Ane lyttede i taus Beundring til sin Kærestes Veltalenhed, hvori laa et ideelt Fremsyn, der var sjælden at finde hos en Bonde, men lovede til Gengæld sig selv, at han i hende al Tid skulde finde en Støtte i alle Forhold, og at hun vilde dele Kaar med ham, hvad enten disse bragte Opfyldelse eller Skuffelse.

Den korte Sommernat var næsten til Ende, da de to Elskende tog Afsked med hinanden ved Mølledammen, og Solens første Straaler forgyldte Vandet ud over Bugten, inden Søren naaede Hjemmet.

Uden et Øjebliks Søvn gik Søren denne Morgen til sit Arbejde. En jublende Livslyst fyldte ham.

Han følte først nu, at han havde faaet et Livsmaal at kæmpe og arbejde for, og at han til denne Kamp og dette Arbejde havde fundet en Medhjælper i Ane, som med samme Tro og med samme lysende Haab, som

han selv nærede, vilde staa trofast ved hans Side.

Han følte sig som et med den Stand, han ved Fødselen tilhørte, den forkuede og fortrykte Bondeklasse, der vel var friet fra Stavnsbaandets Lænker, men som stadig maatte trælle for Undertrykkerne og lægge Hovedparten af sin Slid paa Herregaardens store, udstrakte ofte fjerntliggende Hovmarker.

I Tiden, der nu fulgte, modnedes hans Sind til den Gerning, hvortil han følte sig kaldet.

Foreløbig maatte han gøre sit Arbejde hjemme som paa Herregaarden. Landgilde og Skatter skulde betales, naar Tid var, Hovarbejde og Rejser maatte udføres, naar Foged eller Forvalter sendte Bud, Beskyttelse mod Vilkaarlighed kunde ikke ventes, og aarhundredgammel Trældom havde sløvet Fæstebønderne, saa de allerfleste i sløv Ligegyldighed fandt sig i Skæbnen og slukkede Sorgen, naar Lejlighed gaves, i Kroens Brændevin.

Mikkel Staffens Slægt var af en nyere Oprindelse.

Hverken Mikkel eller hans Sønner var præget af Slægtleds Trældom, men var netop saa frihedselskende og standsbevidste, som krævedes i en Tid, hvor Stavnsbaandets Løsning og Fællesskabets Ophævelse vedrørende Bondejordens Dyrkning gav Løfter om en lysere Fremtid og skabte Betingelser for bedre økonomiske Levevilkaar for dem, der selv vilde og kunde bruge sine Evner og Kræfter i Arbejdet fremad og opad for den danske Bonde.

Ogsaa Ane hørte til en Slægt, der var ukuet af gammel Trældom.

Som Fæstere af Møllegaarden maatte de ganske vist svare Landgilde, Mølleskyld, Skatter og Afgifter til Grevskabets høje Herskab, men Hovarbejdet var uden større Tyngde, og Møllerstillingen var baade mere indbringende og langt mere selvstændig end en almindelig Fæstebondes, og Mølleren var i sin daglige Gerning ikke saadan under Rækkevidden af Fogdens Svøbe som Bønderne paa Hovmarken eller i Scheels Ladegaard.

Forbindelsen mellem Søren og Ane føjede

sig da sympatisk som en Forening mellem to af de bedste Slægter om et Samarbejde til Gavn og Fremgang for dem selv og deres Standsfæller.

For gamle Mikkel Staffen stod det klart, hvad han allerede for 20 Aar siden havde indset, at en lykkeligere Fremtid for Bonden først og fremmest vilde bero paa Bøndernes egen Vilje og Evne til selv at lægge Kræfterne i, saa de økonomiske Vilkaar forbedredes, og Sønnerne delte ganske deres Faders Anskuelse paa dette Punkt.

Efter Udskiftningen sled de troligt sammen for at presse det mest mulige Udbytte ud af Gaardens Drift, og i Løbet af de faa Aar, der var gaaet siden Fællesskabets Ophør, var det allerede lykkedes saa vidt, saa Familien, i Forhold til de fleste andre Fæstebønder, var ret velsituerede, hvad dog ikke betød nogen større Velstand, men dog nogenlunde økonomisk Tryghed.

Dertil bidrog ogsaa, at Krigsaarene skabte gode Priser for Landbruget, og i de Aar, hvor Danmark blev holdt udenfor det store Opgør,

kom Afsætningsmulighederne ogsaa Bønderne til Gode.

Imidlertid kom dog snart den Tid, da ogsaa Danmark blev indblandet i det store Ragnarok, og en Række af Ulykker fulgte af Krigen med England, der tilsidst endte med Statsbankerotten, som slugte alle de opnaaede Fremskridt og drog alle, Greve og Bønder, ud i Nød og Fattigdom.

Paa dette Tidspunkt havde Søren overtaget Fæstet efter sin Fader, og sammen med sin Hustru Ane skulde han nu forsøge at indfri, hvad de havde tænkt og drømt om, den Gang de, som to forelskede, en Sommernat ved Tolstrup Damme havde tilsvoret og lovet hinanden.

Vejen fra Trældom til Frihed, fra Fattigdom til økonomisk Tryghed blev lang og trang.

Naar det alligevel lykkedes i Løbet af tre Slægtled, skyldes det naturligvis flere Omstændigheder.

Af disse maa ikke glemmes den Indsats, der af en Række forstaaende og velmenende Mænd blandt selve de adelige Godsejere blev ydet, og ligeledes de Foranstaltninger, der af selve Regeringen blev gennemført med direkte Sigte paa Bøndernes almindelige Oplysning.

Allerede 100 Aar forud var der med dette for Øje bygget Almueskoler paa Statens Ryttergodser, og samtidig var der af Grev Scheel bleven bygget den første Almueskole i Gjerrild.

Men Skolebygningen alene var ikke tilstrækkelig. Der var ingen Skoletvang, ingen

uddannede Lærerkræfter, og kun faa Bønder havde lært Skrivekunsten.

Mangen en Underskrift paa Fæstebrevene fra det attende Aarhundrede var skrevet „med ført Haand", hvilket betyder, at Fæstebonden ikke kunde skrive sit eget Navn.

Først med Skoleloven af 1814 med Skoletvang og Undervisningspligt skabtes det Middel, der i Pagt med meget andet forandrede Bondestanden fra en forkuet Underklasse til den førende Stand i Danmark.

Paa Scheels Gods fandtes allerede som nævnt en Almueskole, og i ca. 50 Aar havde Degnen, Erik Grenaa, dels personlig, dels ved Bistand af Skoleholdere givet Undervisning i Læsning og Skrivning til Bondeungdommen.

Som foran anført havde Mikkel Staffen sammen med Søren Elmands Sønner faaet Undervisning i Gjerrild Skole, og selv om Tildelingen af Kundskaber var meget nødtørftig, bidrog den vel nok sin Del til, at netop disse blev til ledende Mænd blandt deres Standsfæller.

Børnene i de to beslægtede Familier fulgte i Fædrenes Fodspor.

Mikkel Staffens frie Livssyn og personlige Dygtighed var gaaet i Arv til Sønnerne, og saavel Anders som Laurs Elmand havde arvet gamle Søren Elmands stædige Vilje og aabne Modstand mod ethvert Forsøg paa Overgreb fra oven.

Fra disse to Centrer bredte Frihedsfølelsen sig til andre af Sognets Bondeslægter, der efterhaanden ved Familiebaand blev knyttet sammen med Slægterne Staffen og Elmand.

Axel og Peter Staffen blev gift med 2 Søstre, Mette og Ellen, Døtre af Jens Krogh, Karen blev Anders Klemmens Hustru og Husmoder i Familien Klemmens gamle Slægtsgaard, og Børnene fra Slægten Elmand blev efterhaanden indgiftet i de gamle Slægter Friis og Brun i Gjerrild og Ebbesen i Brøndstrup.

Disse Slægter kom gennem Aarene ganske ubevidste til at danne Kærnetropperne i den Kamp for Bondens fulde Frigørelse, som de mest fremsynede og energiske blandt Bønderne havde Øjet aabent for.

Foreløbig gjaldt det om at udnytte de forhaadenværende Midler til Bondens Gavn.

Den frygtelige Krise efter Statsbankerotten udmarvede hele Landet og truede med atter at kaste de vaagnende Bønder tilbage i Fortidens Fattigdom og Usselhed.

For Bønderne under Grevskabet Scheel var Forholdene i økonomisk Henseende hverken værre eller bedre end andre Steder, men ved Grevskabets Fallit og Statens Overtagelse af Godset, lettedes Bøndernes i disse Aar for det direkte Tryk fra Herskabets Side, og den Mindreværdsfølelse, hvorunder de havde lidt, ændredes i disse Aar til en vis Selvbevidsthed, der uvilkaarligt gav sig Udslag i stærkere Sammenhold i Bestræbelserne for at fortsætte Vejen fremad mod friere Forhold.

En mægtig Løftestang i Bøndernes Arbejde for almindelig Menneskeret var den nye Skolelov med dens Undervisningspligt for Almuens Børn.

Tilegnelse af almindelige elementære Skolekundskaber var jo alene Forudsætningen for, at Bønderne, ved Hjælp af disse, yder-

ligere kunde dygtiggøre sig paa alle andre Omraader, der betingede Standens Højnelse til lige Ret med andre Stænder.

Midlerne toges hurtigt i Brug.

Bøndernes Børn kastede sig med graadig Appetit over de festlige Retter, som nu serveredes dem i den nye Almueskole.

I „Staffengaarden", som Mikkel Staffens Gaard nu almindelig kaldtes, og „Ellegaarden" voksede allerede et nyt Kuld af Slægterne op, og paa alle Maader støttet af Forældrene i begge Hjem blev Børnene fra disse to Slægtsgaarde, hvor Dygtighed og Frihedsfølelse al Tid havde haft til Huse, blandt de fremmeligste og dygtigste blandt Landsbyskolens Elever, og samtidig blev Skolelæreren en hyppig Gæst i de to Bøndergaarde, hvorved Samarbejdet mellem Hjem og Skole til Udvikling og Dygtiggørelse af Børnenes naturlige Evner straks her blev taget op, det Samarbejde, som man endnu mange Steder, 100 Aar senere, sukker efter.

Sjælen i dette Arbejde, som i meget andet, var Søren Staffen og hans prægtige Hustru Ane, der, sit Løfte tro, i gode som onde Dage havde været sin Mands trofaste Hjælper.

I alle praktiske Forhold vedrørende Landbruget, saavel Forøgelse af Jordens Udbytte og Forbedring af Driften som Prøvelse af nye Metoder og Brugen af bedre Landbrugsredskaber, havde Søren beholdt Stillingen som den førende blandt Landsbyens Bønder, og i Sognets almindelige Anliggender var han sine Standsfællers djærve Talsmand, til hvis Ord man lyttede og hvis Raad oftest blev fulgt selv af Folk udenfor Bøndernes Kreds.

Indenfor Hjemmets Vægge var Ane den ledende Aand.

Hun var den ideelle Husmoder, gæstfri mod alle, usnobbet af Natur, men først og fremmest en klog og omhyggelig Moder for sine Børn, der ogsaa med den største Kærlighed og Agtelse saa op til deres Forældre.

I en lang Aarrække var „Staffengaarden" Sognets aandelige Centrum, hvor Traadene løb sammen i et mangesidigt Net af kulturelt og økonomisk Arbejde, hvis Resultat var en Udvikling og Højnelse af den før saa forsagte og forkuede Fæstebonde, saa den nu opvoksende unge Slægt i Bøndergaardene havde

et ganske andet Præg af Frihed og Selvhævdelse end Fædrene, der var født i Stavnsbaandets tunge Tider.

Med de atter indtraadte gode Tider for Landbruget steg Bøndernes Velstand, og de dygtigste og fremmeligste blandt disse sad allerede lunt inden Døre.

Som Stand betragtet var Bonden endnu en Underklasse, der var Genstand for Vilkaarlighed og Misbrug, og mange Byrder, som den frygtede og hadede Militærtjeneste, hvileed endnu ensidigt paa Bondestanden; men økonomisk Tryghed gav ranke Rygge, den stigende Oplysning gav Udsyn ud over Sognets og Godsets Grænser og skabte Forbindelse med fremmede Egne, og de faa Bøndersønner, der drog ud til andre Erhverv, kunde meddele til de hjemmeblevne om Tidens Rørelser angaaende Frihedskrav om lige Menneskeret ogsaa for Bønder.

Ogsaa den Bonden venligsindede Regering udstedte Forordninger til Bedring og Lettelse af Bondens Kaar.

Hoveriet blev begrænset til bestemte Uge-

dage, saa Bonden fik mere Tid til sin egen Bedrift, Vilkaarlighed og Misbrug blev forbudt, og da Søren Staffen, som gammel Mand, blev stedt til Hvile paa Kirkegaarden, begrædt af sin Slægt, fulgt af hele det sørgende Sogns Beboere, kunde man allerede skimte Frihedens Morgensol i Horisonten.

Ane levede endnu nogle Aar efter Sørens Død og oplevede den Stund, da Bonden ved Junigrundloven fik fuld Borgerret i Landet og nu som fri Mand kunde indtage sin Plads ved Siden af sine gamle Undertrykkere.

*

Med Junigrundloven lød Kaldet til den danske Bonde, og Kaldet lød ikke forgæves.

Mangen en adelig Junker fra den Kreds, der et halvt Aarhundrede forud havde protesteret mod Stavnsbaandets Løsning af Frygt for, at Staten vilde ryste og bæve i sin Grundvold, hvis Bondens Lænker løstes, betragtede nu Bonden med en Blanding af Medlidenhed og Spot.

At disse hidtil saa forhaanede og forkuede Bønder nu ogsaa, som hans Ligemænd, skulde tage Del i Samfundsstyrelsen, tage Ordet paa Tinge som fri Mand efter mange Aarhundreders Trældom, forstod en adelig Junker ikke. Medlidenheden og Spotten blev gjort til Skamme.

Som Ole Stam paa Isøre Ting seks Aarhundreder før som fri Bonde aabent løftede sin Stemme mod Svend Eriksens Valg til Konge, mødte hans Stammefrænder nu frem og hævede deres Stemme i de offentlige Forsamlinger med den samme frie Selvhævdelse som hin, saa ingen skulde kunne mærke, at der laa mange Generationers Trældom imellem.

Frihed forpligter!

Med Friheden for den danske Bonde blev denne forpligtet til at vise, at han var Friheden værd, at de Mænd, der først rejste Kravet om Bondens Frigørelse, ikke skulde faa Troen paa Bondens Værd beskæmmet.

*

De Djursland Bønder bestod Prøven saa

godt som deres Standsfæller ud over Landet.

De sidste 25 Aars Oplysningsarbejde under Førelse af Søren Staffen og hans Medarbejdere og Hjælpere bar nu de skønneste Frugter.

En ny Mikkel Staffen, Søren og Anes ældste Søn, sad nu som Fæster i „Staffengaarden", og Anders Elmands Søn, Søren Elmand, havde fulgt sin Fader som Fæster paa „Ellegaarden". Mellem Beboerne af disse to Gaarde bestod stadig det gamle prøvede Venskab, og i alt, hvad der foretoges til Gavn for Bønderne og Sognet, gav Slægterne Staffen og Elmand sit rundelige Bidrag.

Mikkels Hustru, Marie, var fra en større Gaard, „Højtoftegaard", som hendes Fader, Anders Stigsen, havde købt til Selveje efter Grevskabets Fallit og „Skærvad"s Salg, og Søren Elmand havde giftet sig med Anders Hvids Datter Else fra „Stokkebrogaard".

En stor Del af Bøndergodset under Scheel var solgt til Selveje, og kun de Landsbyer, der laa i umiddelbar Nærhed af den gamle Herre-

gaard, der nu var blevet oprettet til et Stamhus for Slægten Benzon og faaet Slægtens Navn, samt ved de store Skove, der omgav Herregaarden, var endnu bevaret som Fæstegods, hvilket ligesom gav disses Fæstebønder et ringere Præg end hine, der nu som frie og selvstændige Selvejerbønder blev de toneangivende i alle Ting af offentlig Interesse, hvor Bønderne og Godsejerne mødtes som naturlige Modstandere.

Sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede prægedes først og fremmest af de danske Bønders stadig voksende Indflydelse i alle det offentlige Livs Forgreninger. I Sogneraad, i Amtsraad som i den lovgivende Forsamling blev Bonden den ledende og førende Stand.

Gennem 2—3 Generationer havde Bonden hævet sig fra en uvidende og underkuet Underklasse til en Stand, der politisk, økonomisk og kulturelt ikke alene var kommet paa Højde med de tidligere førende Stænder, Embeds- og Godsejerstanden, men i mange Henseender disse langt overlegne.

Hvad der i første Række bidrog til den vældige og hurtige Opgang for Bonden var Folkehøjskolens Fremkomst netop paa det Tidspunkt, hvor Bøndernes Trang til Oplysning og Dygtiggørelse var saa stor og Imøde-

komsten af denne Trang saa naturnødvendig som aldrig før. Rundt i Landet oprettedes disse almendannende Oplysningsanstalter, ledet af evnerige, idealistisk tænkende Mænd, samlende Aar efter Aar Tusinder af Bøndernes Sønner og Døtre, fyldte dem — ikke saa meget med Kundskaber — som med Livsmod og Selvtillid og sendte hvert Halvaar en stadig voksende Strøm af denne Bondeungdom tilbage til Hjemstavnen, til Landsbysognene, ladet med nye Idealer, spredende de nye Tanker og de nye Indtryk ud over Bondelandet.

*

I en naturskøn Egn i Nærheden af Mariager Fjords Udløb i Kattegat rejstes i disse Aar Langholm Folkehøjskole, hvis Forstander, Rimsø, snart blev kendt som en af de betydeligste Vækkere og Lærere for Bondeungdommen.

Som Søn af en Landsbylærer i Himmerland og som saadan opvokset blandt Bønderne blev han som ung grebet af Grundtvigs mægtige Tale og Virken for Folkehøjskolens

Maal og begyndte under smaa Forhold denne Gerning som Vækker og Opdrager for Ungdommen, et Arbejde, der i Løbet af faa Aar førte Langholm Højskole frem til en af de stærkest besøgte i Landet.

Ogsaa fra Djursland søgte mange unge Bøndersønner og Døtre til denne Skole, og en Vinter i Aaret 1875 træffer vi blandt Skolens Elever et Par kendte Navne fra den gamle Bondeby fra Scheels Gods, nemlig Gaardmand Søren Elmands og Else Hvids Søn Anders fra „Ellegaarden" og Anders Kroghs Søn Axel, en Ætling af den tidligere omtalte Axel Staffen.

Det daglige Liv paa Højskolen, hvor Forholdet mellem Lærere og Elever, modsat alle andre Skoler for voksen Ungdom, var fuldstændig familiært, medførte et aabent og ligefremt Tillidsforhold mellem alle Parter, og netop dette Lighedsprincip gjorde, at alle ganske uvilkaarligt følte sig som hjemme og levede næsten som i Broderskab, hvor man deltog i hinandens Glæder og Sorger som i Hjemmene, man kom fra.

En Aften ugentlig samledes Eleverne i Forstander Rimsøs private Stuer, og disse Aftener udnyttedes dels til Fællessang af kendte Folke- og Frihedssange, dels af Samtaler mellem Lærere og Elever, hvor man lærte at kende de mange forskellige Egne og Forholdene i de mange forskellige Sogne, hvorfra man var kommet.

Forstander Rimsø fik ved disse fortrolige Samtaler et indgaaende Kendskab til hver enkelts private Oplevelser og Kendskab til de vidt forskellige Forhold, de unge Mænd var opvokset under, og vandt ved sin ligefremme og jævne Optræden disses fulde Hengivenhed og forstod ogsaa ved sine Samtaler at vække Elevernes Videbegærlighed og Trang til Oplysning om Spørgsmaal, som han kunde udlægge og besvare med Udbytte for dem.

Disse Samtaleaftener blev for de unge Bøndersønner noget nær deres bedste Timer paa Højskolen.

En saadan Aften var Forstander Rimsø netop kommet i fortrolig Samtale med de to unge Mænd fra Gjerrild, Anders og Axel, og

efter at de begge efterhaanden havde faaet fortalt Forstanderen om deres Hjemstavn og deres Familie, dristede Axel sig til at spørge Forstanderen om, hvorfra denne havde faaet Navnet Rimsø, da det jo netop var Navnet paa Nabobyen derhjemme paa Djursland.

Spørgsmaalet fik Forstanderen til interesseret at røbe den samme Videbegærlighed, som han i Reglen fremkaldte hos Eleverne, og nu var det Anders og Axel, der udførligt maatte besvare dennes Spørgsmaal om den By og det Sogn, hvis Navn han bar, og som ved ham var blevet kendt ud over Landet.

Da hans Viden derom var tilfredsstillet, gav han endelig Axel et udtømmende Svar paa dennes Spørgsmaal, et Svar, der paa en mærkelig Maade mindede om Forhold, som de to unge Mænd kendte fra de Fortællinger om svundne Dage, som de gamle Bønder derhjemme omtalte, naar de sad sammen og drøftede Forholdene i de lange Vinteraftener.

„Min Fader tog Navnet Rimsø," fortalte Forstanderen, „fordi min Oldefader stammede fra den By paa Djursland, som I nu

netop har beskrevet, og han forlod sin Hjemstavn paa samme Maade som adskillige Bøndersønner paa den Tid, da Stavnsbaandet bandt Bønderne til Fødesognet, og de var undergivet Godsejernes og deres Fogders raa Behandling.

Paa en eller anden Maade havde han paadraget sig Ridefogdens Had, og Følgen blev, at han blev udskrevet til Soldat, hvilket den Gang kunde betyde mange Aars Militærliv med dens raa og brutale Behandling.

Min Oldefader rømte fra Grevskabet Scheel og flygtede med et Skib, der laa opankret i Gjerrild Bugt, og efter mange Vanskeligheder naaede han til København, hvor han slog sig igennem ved at arbejde i et Brændevinsbrænderi.

Han giftede sig med en Tjenestepige, og de fik kun en eneste Søn, nemlig min Bedstefader, der som halvvoksen kom til at hjælpe sin Fader paa Brænderiet.

Paa den Tid kom en ung Bondesøn, Poul Glerup, til København. Har var ligeledes bortrømt fra Militærtjenesten og var ogsaa

fra Grevskabet Scheel, og ham og min Oldefader havde fælles Bekendte fra Hjemstavnen, hvorfor han holdt til hos dem og fik ligeledes Arbejde paa Brænderiet.

Kort efter døde Brændevinsbrænderen, og hans Enke, der endnu var ret ung og havde en lille Datter, blev forelsket i den store, stærke og flotte Poul Glerup, der snart efter giftede sig med Enken og blev Ejer af Brænderiet og snart en holden Mand.

Af Taknemlighed overfor min Oldefader for Opholdet hos dem, da han var fattig, hjalp han nu min Bedstefader med Penge, saa han kunde uddanne sig til Skolelærer, hvortil der netop var Trang paa den Tid efter Stavnsbaandets Løsning, hvor der byggedes Almueskoler rundt omkring i Sognene, og efter endt Uddannelse og ved gode indflydelsesrige Venners Hjælp blev han kaldet til Skolelærer i Himmerland paa Visborggaards Gods ikke saa langt her fra Højskolen.

Min Fader fulgte efter ham i Embedet og tog Navnet Rimsø efter den By, hvorfra Slægten stammede, men som jeg egent-

lig næppe har vidst det mindste om før i Aften.

Om den hjælpsomme Brændevinsbrænder Poul Glerup ved jeg, at han døde som en holden Mand, og jeg har set hans Gravmæle paa Assistens Kirkegaard i København."

Med stigende Interesse havde de to unge Mænd lyttet til Rimsøs udførlige Beretning om sin Slægts Oprindelse, og de følte sig ligesom endnu stærkere knyttet til denne rige Personlighed, der førte sin Afstamning tilbage til den samme Egn som de og hvis Forfædre havde slidt og trællet paa de samme Hovmarker som deres, som maaske Side om Side med hine mangen en Gang havde maattet tie og taale til samme raa Behandling fra Grevernes Haandlangere: Fogderne paa Scheel.

De kunde samtidig oplyse Forstanderen om, at den omtalte Brændevinsbrænder Poul Glerups Slægt stadig var repræsenteret i Egnen ved en Række velansete og dygtige Gaardmandsslægter.

Fra den Dag følte de to unge sig endnu stærkere knyttet til Forstander Rimsø, der paa

sin Side fuldstændig aabnede sit Hjem for dem, saa de næsten følte sig som hørende til Familien.

Gennem Breve til Hjemmene fik Forældrene i Gjerrild Kundskab om, hvad de havde erfaret om Forstanderens Slægt og Afstamning, og før Afrejsen til Hjemmet om Foraaret var det allerede bestemt, at Mikkel Staffens Datter, Sofie, skulde være Elev paa Langholm Højskole i den følgende Sommer.

Anders og Axel vendte tilbage til Hjemmet opfyldte af Begejstring for det Oplysningsarbejde for den almindelige Landbefolkning og først og fremmest for Bondeungdommen, som Folkehøjskolens Mænd udførte dels ved selve Arbejdet paa Skolen og dels ved den Foredragsvirksomhed, som de samme Mænd udførte rundt omkring i Landet, hvor Foredrags- og mange andre Foreninger under forskellige Navne, men med samme kulturelle Formaal, var stiftet i Mængde gennem de sidste Aar.

Næppe hjemkommet fra Højskoleopholdet

var Anders og Axel i fuld Gang med at faa stiftet en Foredragsforening i Gjerrild, og Foreningen fik sin officielle Indvielse ved en Folkefest paa Bøndernes gamle historiske Festplads i Dyrehaven med Foredrag af Forstander Rimsø fra Langholm Folkehøjskole.

Paa denne Plads, hvor, selv i Trældommens mest haabløse Tider, Sognets Ungdom var stævnet sammen til Leg og Lystighed, var nu samlet i Hundredvis af unge og gamle fra alle de omliggende Landsbyer, ikke, som i gamle Dage, for ved nogle faa Timers Dans og Lystighed at dulme og glemme Hverdagens Nød og Trældom, men for ved Samvær at glædes over, hvad der alt var naaet gennem tre Slægtleds Kampe og for gennem de Ord, der lød oppe fra den med grønt Løv og Flag smykkede Talerstol, at hente ny Impulser, ny Styrke og ny Begejstring til at fortsætte Opgangen og Fremmarschen mod det endelige Maal.

Anders Elmand aabnede Festen med et Velkommen til alle, som var kommet til Stede og et særligt velment Velkommen til Forstander

Rimsø, som her for første Gang stod i den Egn, hvorfra for 100 Aar siden Stamfaderen var rømmet for at unddrage sig Bøndernes Plageaander.

Derefter foreslog Anders at begynde med Afsyngelsen af den Sang, som paa den Tid tonede ud fra alle Folkehøjskoler, og her under Bøgenes tætte Kroner tonede Sangen fra Hundreder af unge Karle- og Pigstemmer som et jublende Kor:

Det som lyser over Vangen,
er det Aftenrød?
Var monstro det Svanesangen
som fra Sindet lød?
Blank kun staar en gylden Strime,
slukkes den paany?
Hvad er denne Brydningstime,
Skumring eller Gry?

Derpaa maa i Unge svare,
det til Eder staar,
om af Røret sig skal klare
Dag med Krans om Haar.
Om vort Hjem igen skal svømme
frelst paa Livets Flod,
og endnu sine Ungdomsdrømme
se med Kød og Blod.

Atter stilles Danskerætten
for en aaben Dør.
Aanden flyver over Sletten
lavt, som aldrig før.
Kalder sukkende til Live,
puster paa hver Gnist,
at den bedste Dag kan blive
den, der kom til sidst.

Hører det I Ungersvende!
Nu sig aabner Vej.
Bedre Tid staar op af denne,
hvis I svigter ej.
Hører det I danske Piger!
Eders Sag det er.
Uden Eder Dagen viger,
vokser kun med Jer.

Flokkes tæt da Danmarks Unge,
Aanden fandt paa Raad
til at tale, til at sjunge,
vokse op til Daad.
At en Gang I kan med Ære,
bort fra Nattens Sky,
Eders gamle Moder bære
ind i Dagen ny!

Da Sangen forstummede tog Forstander Rimsø Ordet, og i en ildnende Tale uddybede

han Sangens Ord, at det var den unge Landboungdom, der skulde svare for, at der af Folkerøret og Frihedsrøret skulde bryde en Dag frem, at Brydningstimen var Gryet til den kommende Dag, der satte Slutstenen paa et Hundredaars Kamp og Strid med Folkefrihed og Folkelykke til Følge.

Endnu er der et Stykke Vej tilbage, endnu besidder Ætlinge af vore gamle Undertrykkere de stolte Herresæder, endnu har de, i Kraft af Godsbesiddelsen, Privilegier og Magt forud for Bønder og den arbejdende Befolkning i By og paa Land, men naar den danske Bondeungdom trofast fortsætter i Fædrenes Spor, er Dagen ikke langt borte, da Privilegier og Særrettigheder falder.

Stærkt bevæget sluttede han:

„Som Ætling af en fra Trældom og Slaveri bortrømt Bondekarl er jeg kommet tilbage til det Gods, hvor min Slægt oprindelig havde hjemme.

Ved Mødet med to unge Mænd her fra Egnen fik jeg Følelsen af, at der her, som overalt i Landet, nu findes en fritfølende, rank og

selvbevidst Bondestand, der kun bærer faa Spor af Fortidens Lænker.

Denne Følelse har Mødet med de Djurslands Bønder, hvortil jeg selv af Oprindelse hører, i Dag tilfulde bekræftet, og jeg haaber paa, at vi alle her ogsaa i Fremtiden vil finde hinanden i det fælles Arbejde for Frihed og Folkestyre.

Rundt omkring i de store Byer findes Tusinder af arbejdende Mænd og Kvinder, hvis første Oprindelse i Byerne, som min, skyldes en Bondesøn, der var for stolt og frihedselskende til at gaa under Aaget. Ogsaa disse vil vi finde som Forbundsfæller i Kampen for politisk Lighed og frit Folkestyre."

I aandeløs Taushed havde den hundredtallige Forsamling lyttet til Talerens Ord, og da han sluttede, rungede Bifaldet ud over Festpladsen, et Bifald, som næppe nogensinde før havde lydt i den gamle godsejerlige Bøgeskov.

Festen sluttede med Grundtvigs prægtige Hyldestsang til den danske Højskole:

Hvad Solskin er det for det sorte Muld
er sand Oplysning for Muldets Frænde.
Langt mere værd end det røde Guld
det er sin Gud og sig selv at kende.

*

Forstander Rimsø forlængede sit Ophold paa Egnen i nogle Dage, dels for nærmere at lære den Egn at kende, hvorfra hans Slægt stammede, dels for personlig at efterspore, om der endnu skulde findes Folk paa Egnen af samme Slægt, saa Forbindelsen atter kunde knyttes.

I disse Dage opholdt han sig som Gæst i „Staffengaarden" hos Mikkel Staffen, hvis Datter Sofie jo, som nævnt, i Sommer var Elev paa Langholm Højskole.

Det blev begivenhedsrige Dage i „Staffengaarden".

Forstander Rimsø lærte her at kende en Slægt, der gennem de sidste hundrede Aar, Generation efter Generation, havde tilegnet sig en Kultur, der var ud over det almindelige selv blandt oplyste Bønder, og i Slægten

Elmand fandt han en rank Selvbevidsthed og et Frihedssind, der havde holdt sig usvækket gennem fem Generationer fra gamle Søren Elmands Dage før Stavnsbaandets Løsning.

Det var Højskoleforstanderen, der, trods sin større Viden og Kundskabsfylde, gik mest beriget ud af dette Samvær med to af Djurslands dygtigste og mest oplyste Bondeslægter, og der knyttedes i disse Dage mellem Parterne et Venskab, der skulde vare for Livet.

Ved Siden af glemte han ikke at se sig godt om i Egnen, og paa lange Spadsereture og Udflugter, snart alene, snart ledsaget af en eller flere af sine nye Venner, lærte han Egnen at kende.

Med Interesse besaa han Scheel'ernes gamle stolte Herresæde, hvorunder hans Forfædre havde trællet som stavnsbundne Fæstebønder, og opdagede, at denne Borg havde fælles Bygmester med den nærmeste Borg af samme Type i hans nuværende Hjemegn, Herregaarden Visborg. Begge Borge var bygget af Rigsraad Jakob Seefeld, der var en af det femtende Aarhundredes største Godssamlere, men som

døde under Opførelsen af Sostrup, det senere Scheel, der færdigbyggedes af hans Enke, Sofie Bilde, saaledes som Tavlen over Borgporten til den indre Borggaard beretter.

Ogsaa Landsbyen Rimsø, hvis Navn han bar, besøgte han, dog uden at finde sin mulige Slægt, hvad først og fremmest skyldtes, at han ikke vidste, om hans Stamfader, den bortrømte Bondekarl, havde haft noget særligt Slægtsnavn, saadan som det var almindeligt blandt Djurslands gamle Bondeslægter.

Alligevel var det begivenhedsrige Dage for Forstander Rimsø, og da han rejste til sit Hjem, følte han sig med nye og stærke Baand knyttet til Egnen, hvor hans Slægt oprindelig hørte hjemme, og hvor han i disse Dage havde fundet nye trofaste Venner og Forbundsfæller.

Mødet med Bønderne fra hans Slægts gamle Hjemstavn indledede et Samarbejde mellem Forstanderen paa Langholm Højskole og de fremmeligste og dygtigste blandt Djurslands Landbefolkning, der gav gode Resultater paa mangfoldige Omraader.

Det nittende Aarhundredes sidste Fjerdedel betegnede i mange Henseender Højdepunktet i den danske Bondes økonomiske, politiske og kulturelle Udvikling.

Bondestanden var gennem dette Aarhundrede fra at være den fattigste og mest fortrykte Stand naaet til at være en velstaaende, ja, som Stand den mest økonomisk betryggende Stand i Danmark.

Politisk var Bondestanden den absolut førende i den lange, forbitrede og trættende Kamp for Folkestyre og politisk Ligeret, i stigende Grad med Støtte fra den vaagnende Underklasse i Byerne, der havde organiseret sig i socialistiskprægede Fagforeninger.

Organisation blev Tidens Løsen, og paa alle Omraader og med alle tænkelige Formaal oprettedes der Foreninger.

I Oprettelsen af Organisationer med rene

økonomiske Formaal: Brugsforeninger, Fællesindkøbsforeninger, Produktionsforeninger som Mejerier og Slagterier og Exportforeninger, blev det Bønderne, der førte an og blev Læremestre, og Andelsbevægelsen bidrog til, at de danske Bønder blev kendt ud over Verden som de førende blandt Verdens Landbrugere.

I Oprettelsen af politiske Partiforeninger som Redskaber i den politiske Kamp blev Byernes Arbejdere de førende, men det bør her erindres, at den store Part af Arbejderklassen i Byerne var ægte Sønner og Døtre af den danske Bondebefolkning, der i stigende Tal indvandrede til Byerne, men hvis Slægts Rødder groede dybt i den danske Bondemuld, og blandt Arbejderklassens faglige og politiske Førere har en meget stor Procentdel traadt deres Børnesko i Landets Bøndergaarde og Husmandshjem.

I Oprettelsen af Foreninger med kulturelle og folkeopdragende Formaal var Bønderne ogsaa absolut førende, og paa Initiativ af Højskolens Mænd i direkte Samarbejde med Bøn-

derne og særlig dennes Ungdom, der fortrinsvis var Højskolens Elever, voksede et Mylder af disse Foreninger: Foredrags-, Skytte-, Gymnastik- og Skoleforeninger op, Forsamlingshuse byggedes i Mængde rundt i Landsognene, og det kulturelle Oplysningsarbejde i disse udførtes med samme Begejstring af Lærere og Elever.

Ogsaa i Ædruelighedsarbejdet, der gik Haand i Haand med alt andet kulturelt Oplysningsarbejde, var Bønderne førende fra første Færd, og samtidig med, at Bonden fra Træl var forvandlet til fri Mand, var den fordrukne Bonde fra Stavnsbaandstiden, som Holberg skildrede i „Jeppe paa Bjerget", forvandlet til den mest ædruelige Stand i Landet.

Hele dette mægtige Organisationsarbejde krævede en Indsats af alle gode Kræfter, og Bøndernes Evner blev taget i Brug paa alle Omraader baade i Styrelse og Administration.

Ved Deltagelse i Styrelsen af Andelsbevægelsens mange Forgreninger, som Medlemmer

af Styrelsen i Kommune og Amt, skoledes Bøndernes dygtigste Mænd til Deltagelse i alle offentlige Hverv, og ved Aarhundredets Slutning havde Bøndernes Parti i Rigsdagens folkevalgte Kammer naaet en saa overvældende Majoritet, som aldrig noget Parti har naaet, hverken før eller siden.

*

I Forbindelse med Folkehøjskoler oprettedes faglige Skoler: Landbrugsskoler og Haandværkerskoler, hine til Udvikling af unge Landmænds rent faglige Dygtighed saavel praktisk som teoretisk, og disse til Uddannelse af unge Landhaandværkere, der ikke, som Haandværkerne i Byerne, havde let Adgang til de tekniske Skoler.

Landbrugsskolerne blev efterhaanden Forskole for begavede unge Landmænd til den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København, der uddannede disse rent videnskabeligt til at blive Bøndernes Lærere og Ledere i disses faglige Sammenslutninger, og i Hundredvis af unge Bondesønner er i de sidste

halvt Hundrede Aar fra Landbohøjskolen som Landbrugskandidater spredt ud over Landet som Konsulenter i Bøndernes faglige Sammenslutninger: Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, ligesom en stor Del af de danske Dyrlæger er Bøndersønner, uddannet paa den samme Skole.

Livet i den gamle Bondeby gik sin vante Gang. Den lange forbitrede Forfatningskamp i Aarhundredets sidste Fjerdedel satte ogsaa herude, som overalt, Lidenskaberne i Kog og satte ofte forud for Valgene skarpe Skel i Befolkningen, men de gamle patriarkalske Forhold havde alligevel slaaet saa dybe Rødder, at det hidtilværende Lighedsprincip i det daglige Samvær ikke lod sig rokke, og det Skel, som mange Steder delte Landsbyens Beboere i Gaardmænd og Husmænd, slog aldrig rigtig igennem herude.

Gennem Foreningslivet tog man Del i Samfundets Problemer, og ved Møder og Sammenkomster drøftedes de brændende Spørgsmaal, men selv de politiske Lidenskaber naaede aldrig at tage Luven fra det gamle lune Bondehumør, der sad Befolkningen i Blodet.

Den stærkeste Modsætning, der fandtes i

Sognet, var vel den, der kendetegnedes ved en idealistisk mere radikalt tænkende og mere fremstormende Ungdom og den mere konservative og tilbageholdende ældre Aldersklasse, men begge Kategorier fandtes repræsenteret i de fleste Familier, og disse Modsætninger mellem gamle og unge brød intet Steds det gamle prøvede Samliv og Sammenhold.

Det var naturligvis den højskoleprægede Ungdom, der bar Fanen for Idealisme og Radikalisme.

Flertallet af den kundskabssøgende Ungdom fra denne Egn fandt efterhaanden Vej til Langholm Højskole, og det blev Forstander Rimsøs Frihedsidealer, der gennem disse hans mange Elever kom til at præge Egnens aandelige Liv.

Det personlige Forhold, som var indledet mellem Rimsø og de Djurslands Bønder ved hin Folkefest i Dyrehaven fortsattes og uddybedes gennem Aarene, eftersom Langholm Højskoles gamle Elever overtog de gamle Slægtsgaarde efter Fædrene, og efter Aarhundredskiftet blev Forstander Rimsø en kær

og hyppig Gæst paa den gamle „Staffengaard", hvor der nu sad en Elmand som Selvejerbonde.

For anden Gang blev der knyttet en ægteskabelig Forbindelse mellem de to gamle Bondeslægter, idet Anders Elmand og Sofie Staffen holdt Bryllup med hinanden et godt Hundrede Aar efter, at Sofie Elmand var flyttet ind i „Staffengaarden" som Stamfaderen Mikkel Staffens Brud.

„Staffengaarden"s gamle Bindingsværkslænger havde naaet Støvets Aar efter at have dannet Rammen om lykkeligt Familieliv gennem lyse og mørke Tider for fire Generationer af samme Slægt.

Begyndende som Husly og Virkefelt for en fattig ufri Fæstebonde, var den nu endt som Hjem for Sognets mest velstaaende og mest ansete Selvejerbonde.

Paa den højtliggende Toft rejstes nu den nye, rummelige og velbyggede „Staffengaard", og paa Gavlen af det anseelige, skiferdækkede Stuehus opsattes en Plade, hvori Gaardens gamle Navn var indgraveret.

Den gamle Gaards Udlænger nedbrødes, og kun Stuehuset blev skaanet, indrettet til Bolig for en Arbejderfamilie.

Hans Drejer, en Herregaardsarbejder, flyttede kort efter ind i det gamle Stuehus og byggede nyt Hjem paa Tomten af den gamle Fæstegaard.

*

Bonden havde naaet Højden af Magt og Indflydelse.

I sit daglige Liv vedblev han at være den samme jævne, beskedne Mand som hidtil, men nogle enkelte gik Magten og Indflydelsen til Hovedet, saa de ikke længere kunde nøjes med det, dog tusindaarige, frie Bondenavn, men nu blev til Proprietærer eller Storbønder, og da økonomiske Interessemodsætninger viste sig mellem de gamle politiske Forbundsfæller, Bønderne og den opvaagnende og fremstormende Arbejderklasse i Byerne, udviklede det sig til den Broderkrig, hvor den talrige og godt organiserede Arbej-

derklasse vandt frem til Indflydelse og Magt paa Bøndernes Bekostning.

Skønt denne Kamp om Magten og Indflydelsen ofte førtes med samme Lidenskab som den tidligere Forfatningskamp, vel ofte opægget dertil af selvbestaltede Førere, der saa deres egen Fordel ved at udsaa Had og Mistro mellem de to nu kæmpende Klasser, der dog havde fælles Oprindelse, og som i Fællesskab havde kæmpet sig frem fra Undertrykkelse til Frihed, opnaaede den næppe at se Hadet og Mistroen trænge dybere ned i Masserne, dertil var Mentaliteten blandt Bønder og Arbejdere for ensartet, og i deres daglige Færd gik Bønder og Arbejdere fredeligt Side om Side.

Derimod bevirkede Verdenskrigen og dens Følger en uhyre Rystelse for den danske Bonde.

Den Tid, som fik Benævnelsen „Gullaschtiden", blev skæbnesvanger for mangen en velstaaende Bonde, der glemte sit daglige Bondehverv, blev grebet af Rusen og forsøgte Chancen gennem Salg af Bondejorden til

svimlende Priser og ved Børsspekulationer at samle sig Rigdomme uden legemligt Arbejde og Produktion.

Masser af Bønder deltog i Dansen om Guldkalven for siden at vaagne op med frygtelige Tømmermænd.

*

I denne hektiske Keraus fandtes kun faa Deltagere fra denne gamle Bondeegn, hvortil denne Fortælling er henlagt.

Man fortsatte det gamle prøvede Liv som arbejdsomme Bønder, tog Tidens tekniske Fremskridt i Brug i Bedriften, tog ogsaa sin Del i de politiske Partikampe, men fortsatte Hverdagslivets Gerning og Samliv paa gammel Vis og holdt de gamle Skikke og Sædvaner i Hævd.

Nu som før sørgede man for Ungdommens fortsatte Uddannelse og Dygtiggørelse, og i Aarene efter Verdenskrigen, da de økonomiske Kriser satte ind og truede med atter at trykke den danske Bonde ned i Fattigdom og

økonomisk Afhængighed, træffer vi atter to unge Mænd fra det gamle Grevskabs Omraade.

Den ene bar det nu gammelkendte Navn Søren Elmand, Søn af Ægteparret Anders og Sofie i „Staffengaarden", der sammen med en Kammerat, Stig Mogensen fra „Højtoftegaard" i Nabosognet, var paa Vej til København for efter et Forberedelseskursus paa Langholm Landbrugsskole at studere til Landbrugskandidater paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

De to Unge havde med et vist Vemod forladt de hjemlige Kødgryder, og med Uro i Sindet nærmede de sig den Storby, som skulde være deres Opholdssted i tre lange Aar.

Ukendte med Livet i en Storby havde de uvilkaarlig Følelsen af, at Forholdene og Livet stod i greel Modsætning til det hidtidige hjemlige og hyggelige Samliv i den lille Bondeby paa Djursland, der indtil nu havde været Tumleplads for deres rige og glade Ungdomsliv, og de forudsaa en lang Række af triste Dage i et lejet Værelse som en fattig

Erstatning for Hjemmet derude paa det frie og aabne Bondeland.

Ankommen til Hovedstaden og efter et kort Besøg paa Landbohøjskolens Kontor, hvor de blev indskrevne som Elever fra det nye Semesters Begyndelse, blev de af Skolens Portner forevist en Række Tilbud paa ledige Værelser og Adresser paa private Hjem, der ønskede unge Elever fra Landbohøjskolen i Kost til rimelige Priser.

Hos en ældre Enke, Fru Madsen paa Bülowsvej, fandt de et Værelse, møbleret til to, og her indrettede de deres foreløbige Hjem.

Fru Madsen levede af en lille Pension, og for at supplere denne havde hun selv lejet en større Lejlighed, som hun udstykkede i enkelte Værelser og udlejede disse til Elever fra Landbohøjskolen, hvorved hun kunde forøge sin lille Indtægt saa væsentlig, saa hun selv kunde leve godt og sorgfrit uden anden Beskæftigelse end at holde de udlejede Værelser i Orden.

Adskillige af de store, ret herskabelige Lejligheder i Landbohøjskolens nærmeste Nabo-

lag udnyttedes paa samme Maade af enligtstillede ældre Kvinder, og mange af disse havde forstaaet at udstyre disse Værelser efter den indvandrede Bondeungdoms Smag, saa de, om end kun som et Surrogat, kunde erstatte Savnet af det fjerne hyggelige Hjem paa Landet.

Fru Madsen tog sig med moderlig Omhu af sine skiftende Lejere, hjalp dem til Rette, gav dem gode Raad med Hensyn til økonomisk Indkøb og Forbrug af Brændsel o. lign. og søgte med ægte kvindelig Nysgerrighed at faa Indblik i de unges hjemlige Forhold paa Landet for saa, ogsaa i egen velforstaaende Interesse, at vise sin Interesse for disse, saa de kunde føle sig knyttet til de udlejede Stuer lige saa længe, som deres Studietid paa Skolen varede.

Saaledes havde Fru Madsen været over for alle de svundne Aars skiftende unge Lejere, og paa samme Maade skaffede hun sig Fortrolighed og viste sin Interesse for de to unge Bøndersønner fra Djursland, der efterhaanden fandt sig langt bedre tilpas, end de havde

turdet vente, i Fru Madsens udlejede Stue, hvor de hyggeligt og ugenert kunde sidde sammen i Fritiden, arbejde med deres Studier og snakke om de hjemlige Forhold.

*

Men for at leve hørte der andet til end et hyggeligt Værelse.

For at finde et godt og billigt Spisested i Nærheden af det nyfundne „Hjem" paa Bülowsvej, benyttede de to unge Mænd den samme Fremgangsmaade, som da det gjaldt at finde Husly.

Hos Landbohøjskolens Portner fik de en Række Adresser optegnede, og saa gik Vandringen rundt efter Adresserne for muligt at finde det bedste.

Større Pensionater med blandet Flok af Pensionærer vilde de helst undgaa, helst en privat Familie, hvor de kunde have et jævnt dagligt Hjemliv for Øje med god, jævn borgerlig Mad paa Bordet.

Paa deres Søgen efter dette, ringede de paa

hos en Familie i Jægergade, hvor Døren blev aabnet af Husets Frue, Snedker Bjerregaards ca. 40-aarige Hustru, der, da hun hørte deres Ærinde, bød dem indenfor.

Allerede Maalet røbede, at Fru Bjerregaard var født Jyde, og alene dette virkede straks paa de to Unge som et Pust fra Hjemlandet.

Fru Bjerregaards hele Aasyn røbede en Aabenhed og Livsglæde, der virkede smittende paa Omgivelserne, og da de to unge Landsmænd var budt til Sæde og fremkom med de samme Spørgsmaal, som de allerede havde fremført adskillige Steder paa deres Vandring, om Betingelser og Priser for fuld Kost, svarede Fruen beredvilligt og aabent, at hun egentlig ikke havde megen Erfaring for, hvad der kunde være passende som Betaling, da det var første Gang, de vilde forsøge at have Fremmede som faste Spisegæster.

Det var ikke af Godgørenhed eller Filantropi, at hun og hendes Mand var blevet enige om at forsøge dette, men udelukkende for derved at søge Mandens ret usikre Indtægter suppleret. Heller ikke vilde de have noget

større Antal, men kun et Par Stykker, der vilde spise sammen med Familien, saa Hjemmet ikke skulde have Præg af et Pensionat.

Familien bestod af dem selv og to Børn, en voksen Søn og en halvvoksen Datter, der begge boede hjemme, men havde deres Arbejde ude, Sønnen som Haandværker og Datteren som Elev i en større Forretning.

Ved en Kop Kaffe, som Fru Bjerregaard gæstfrit serverede for de to Fremmede, drøftedes Betingelserne mellem Stig Mogensen og Fruen, medens Søren Elmand imedens i Taushed sad og betragtede Omgivelserne, hvoraf særlig et Par Billeder paa Væggen syntes at fange hans Opmærksomhed.

Efter Samtalen bad Stig om Betænkningstid, da han gerne først vilde tale alene med sin Kammerat om Sagen, og lovede at give endelig Besked samme Aften, hvorefter de, med Tak for den gæstfrie Modtagelse, tog Afsked.

Kommen udenfor spurgte Stig sin Ven og Kammerat om dennes Indtryk af Hjemmet, hvorpaa Søren straks svarede, at han var sik-

ker paa, at de her netop havde fundet det, de søgte, og at det, der for ham havde gjort Udslaget, ikke saa meget var Fru Bjerregaards aabne, gæstfri Væsen, som de to Billeder, han havde set paa Væggen, idet det var Fotografier af to Elevhold, et mandligt og et kvindeligt, fra to kendte Folkehøjskoler.

Dermed var Spørgsmaalet afgjort.

Da de to Venner om Aftenen indfandt sig i Snedker Bjerregaards Hjem for at træffe nærmere Aftale, var denne selv til Stede.

Han var Typen paa en solid Haandværker med en fri og selvstændig Opfattelse af Tilværelsen.

I en Række Aar havde han taget levende Del i Arbejdernes faglige Organisationsarbejde og var Indehaver af ikke saa faa Tillidsposter indenfor Arbejdernes vidtforgrenede Organisationer, ligesom han i den politiske Agitation hørte til de førende Skikkelser blandt sine Standsfæller; men selv i de hedeste Kampe havde han holdt Hovedet koldt og aldrig glemt, at han var rundet af den samme Stamme som dem, der i Parti-

pressen betegnedes som Arbejdernes argeste Modstandere: Bønderne.

Denne hans personlige Indstilling havde flere Gange ført til Sammenstød mellem ham og andre af Arbejdernes Førere, som ikke forstod denne Indstilling hos den ellers iltre og begavede Snedker, hvilket for ham betød, at han ikke, som mange andre mere autoritetstro Klassefæller, blev belønnet for sit Arbejde med lønnede Tillidsposter indenfor Partiet.

Bjerregaard maatte stadig tjene sit Udkomme ved Arbejdet paa Værkstedet, og Arbejdsløshedsperioder slog af og til slemme Skaar i Indtægten, hvorfor han havde fulgt sin Hustrus Raad om at spare lidt paa egne Husholdningspenge ved for Betaling at give et Par pæne unge Mennesker Adgang til Familiens daglige Spisebord.

I Lighed med andre i Nabolaget og paa Grund af Landbohøjskolens Nærhed havde de sendt en Annonce desangaaende til Skolens Portner for muligvis ad denne Vej at finde et Par af dennes Elever som Kostgængere.

Resultatet heraf var, at Stig Mogensen og Søren Elmand denne Aften indfandt sig og sluttede Akkord med Ægteparret Bjerregaard som saadanne.

De to unge intelligente Mænd fra Landet tiltalte fra første Færd den djærve Snedker, og inden længe følte de sig knyttede stærkt til dette Hjem, ikke mindre til den stærkt offentligt interesserede Bjerregaard, som til dennes prægtige, dygtige og livsglade Hustru.

Ogsaa Søren og Stig var stærkt og levende interesseret i Tidens brændende politiske Spørgsmaal, og mangen Aften, naar Maaltidet var til Ende, slog de sig alle ned i Dagligstuen i Bjerregaards Hjem, hvor man drøftede de kæmpende politiske Partier og disses Formaal.

Som Søren rigtig havde faaet Følelsen af ved sin første Indtræden i det bjerregaardske Hjem, var begge de to Ægtefæller opvoksede i Landbohjem i Jylland, Bjerregaard selv i et Husmandshjem paa Randersegnen og Husmoderen i en Bondegaard i Vestjylland.

Begge havde i Ungdommen været paa Højskole, hvorom Billederne paa Væggen vidnede, og begge var prægede af den Kultur, som fra Højskolen straalede ud over Landet.

Som ung Svend rejste Bjerregaard til København, hvor Arbejderbevægelsen greb den unge Mand og fik ham ind i det Rejsningsarbejde, som Socialdemokratiet førte an i, og den unge Snedkers Evner blev stærkt udnyttet i saavel det faglige som det politiske Arbejde.

Blandt sine mange Kampfæller i Arbejderklassen var Flertallet indvandret fra Landet som han, og mange var som han gamle Elever af Folkehøjskolen, ja, mange kunde lede deres aandelige Interesser og deres Deltagelse i Kampen om Samfundsspørgsmaalene tilbage til den Paavirkning og Vækkelse, som de i Ungdommen havde modtaget fra Højskolens Mænd.

At Stig Mogensen og Søren Elmand befandt sig vel i dette københavnske Haandværkerhjem viste det Brev, som Søren efter en Maaneds Forløb afsendte til sine Forældre i „Staffengaarden":

Kære Forældre!

Som jeg alt har meddelt Jer i mit første Brev, er Stig og jeg nu faldet til Ro i de for os saa ny og uvante Forhold her i Hovedstaden, og det har formet sig ganske anderledes glædeligt, end vi havde turdet haabe og vente.

Fru Madsen, hos hvem vi bor, viser os al den Opmærksomhed og Omsorg, som om vi var af hendes egne, men navnlig Opholdet og Samværet med Familien Bjerregaard er for os næsten det samme, som om vi sad hjemme hos vor egen Slægt.

Bjerregaard er en dygtig Mand, der

er meget anset blandt Arbejderne, men hans Opvækst paa Landet og den Paavirkning, han fik paa Højskolen i sin Ungdom, præger ham i al hans Tale og Færd, han ligner ganske en af dem derhjemme, som har gennemgaaet den samme Udvikling, ja, i sin ærlige Overbevisning og noble Optræden minder han mig næsten om min egen kære Fader.

Han er egentlig saa afgjort en Hader af den politiske Kamp, der udnyttes til at udsaa Splid og Had mellem Arbejder og Bonde, og fremhæver ofte, at de to Klasser burde staa sammen med fælles Front mod dem, der udsuger og udnytter begge Parter, og jeg tror, at han i meget har Ret. Arbejdere og Bønder skal vist blot lære at kende hinandens forskellige Livsvilkaar og faa Lov at tale roligt sammen, saa vilde man nok opdage, at som vi har fælles Fortid og fælles Oprindelse, saa vilde vi ogsaa nok finde hinanden i Kampen mod fælles Fjender i Fremtiden.

Fru Bjerregaard er den mest ideelle Husmoder man kan tænke sig. Med et glad og straalende Smil møder hun alle, og enhver Misstemning svinder, saa snart hun viser sig.

Den berømte jydske Gæstfrihed overgaar ikke, hvad vi møder i dette jævne Hjem, og hvis I, eller andre af Familien, vil besøge os herovre, vil I af Hr. og Fru Bjerregaard blive modtaget som kære Gæster.

Vi er begge glade for Opholdet her, og den Længsel efter Hjemmet, som vi frygtede, er i høj Grad blevet dæmpet ved Samlivet med de gode og prægtige Mennesker, vi traf i det bjerregaardske Hjem.

Vi sender vore kærligste Hilsener til Eder, mine kære Forældre, og til alle gode Venner fra Eders Søn

Søren.

*

Der gik et Par Aar.

Stig og Sørens Samliv med Familien Bjerregaard var stadig lige godt.

I Tiden, der var gaaet, havde baade Sørens og Stigs Forældre aflagt Besøg i København, og de var blevet modtaget af Familien Bjerregaard som kære gamle Venner.

Til Gengæld havde Bjerregaards unge Datter, Aase, efter Indbydelse tilbragt sin Ferie paa „Staffengaarden" hos Sørens Forældre, og var vendt tilbage fyldt med Lovord over den prægtige, gæstfri Bondebefolkning paa Djursland.

Uanset den partipolitiske Kamp om Magten mellem ærgerrige Førere med Bønder og Arbejdere, som mere eller mindre frivillige Brikker i denne saakaldte Kamp mellem de to Stænder, havde her, som i utallige andre Tilfælde, menige Arbejdere og Bønder rakt hinanden Haanden over Frontlinien og kendt hinanden som Brødre og Venner.

*

Det var Sørens og Stigs sidste Studieaar.

Med Aaret 1938, Jubilæumsaaret for

Stavnsbaandets Løsning, skulde de to, sammen med deres Studiekammerater, sendes ud over Landet, udrustet til Gerningen som Ledere og Lærere for deres Standsfæller at fortsætte Fædrenes Værk: Fortsat Dygtiggørelse af den danske Bondebefolkning.

En Vinteraften i Slutningen af Aaret 1937 sad de to Venner og Kammerater i Kredsen af hele den bjerregaardske Familie og talte om de mange lykkelige og glade Timer, de her havde haft sammen, de mange berigende Samtaler, der var ført, de mange glade Aftener, hvor de sammen i Kor havde sunget de gamle kendte Folke- og Frihedssange, som hver enkelt havde lært at kende og elske i Ungdomsaarene paa de grundtvigske Folkehøjskoler.

Grebet af Øjeblikkets Alvor tog Stig Mogensen Ordet og udtalte paa egne og Vennens Vegne en hjertelig Tak til den Familie, der gæstfrit havde aabnet deres Hjems Dør for de to fremmede Bondesønner for to Aar siden.

Vi havde, udtalte Stig, tænkt og ventet os en trist, ensom og slidsom Tilværelse som et

Par, netop taalte, Fremmede i en fjendtlig By, fyldte med Længsel efter det lille Sogn, hvor vor Slægt hører hjemme, og saa fandt vi i et lille Hjem her midt i Storbyen en Familie, en Mand og en Kvinde, en Søn og en Datter, alle Mennesker som vi, fyldt med de samme Længsler, samme Frihedsfølelse, samme Idealer som vi.

Naar vi nu om kort Tid rejser ud blandt vore Standsfæller paa Landet, da rejser vi ud med Følelsen af, at Arbejdere og Bønder ikke er Fjender, men Brødre, ikke kaldet til at bekæmpe hinanden, men kaldet til at mødes i fælles Samarbejde, og dette Samarbejdes begejstrede Talsmænd vil vi være med vore bedste og rigeste Evner.

Forstaaelsen af dette Samarbejdes Værd har vi lært af Samtalerne med Bjerregaard og hans Hustru de mange Aftener, vi har tilbragt i dette forholdsvis lille, men aandeligt saa rige Hjem.

Hvad vi har oplevet her, vil vi aldrig glemme, og vi siger endnu en Gang vor bedste Tak herfor.

Yderst bevæget besvarede Snedker Bjerregaard de Unges aabenhjertige Ord med at bede dem være forvisset om, at Familien Bjerregaard følte sig lige saa taknemlige over, at Skæbnen havde ført de to unge prægtige Bondesønner ind i hans Families Kreds, og at de følte sig lige saa beriget af Samværet som Stig og Søren.

*

Lidt senere samledes hele Kredsen om Radioen for at lytte til et Hørespil, som en yngre Forfatter havde skrevet, og hvor Handlingen var henlagt til en Landsbykro, hvor en Forsamling af Bønder drøftede Sognets Anliggender.

Stemmerne, der lød fra Højttaleren, var drævende og naive, og der var ikke gaaet mange Minutter, før Stig og Søren sad rødmende af Harme over, hvad de her maatte høre gengivet som Illustration af danske Bønders Tale og Optræden til Grin for Tusinder af danske Lyttere, der aabenbart skulde ind-

podes Forstaaelsen af Bønderne som dumme og naive Narre.

Det blev ogsaa mere end Bjerregaard kunde tie til. Forbitret rejste han sig, lukkede for Radioen og udbrød:

Jeg skammer mig over, at en saakaldt skrivende Kunstner, bistaaet af en saakaldt talende Kunstner, kan tillade sig at tegne en saadan Karikatur af den danske Bondestand.

Dette var ikke danske Bønders Tale saa lidt som en sand Gengivelse af danske Bønders Optræden.

Disse saakaldte Kunstnere skulde vide, hvor uendelig lille Værdi de selv repræsenterer i Samfundet set i Forhold til danske Bønder.

Ti af disse indbildske Spradebasser kan ikke opveje en Bonde som samfundsnyttig Borger.

Jeg kender en Forfatter, som værdsætter den danske Bonde paa en anden Maade end ham, der her har holdt en Karikatur op for Folket.

Vi har ofte sunget Sange til Folkets, til Landets, til Bondens Pris.

Lad mig da synge et Par Vers af den Hymne, som Johan Skjoldborg har skrevet specielt til den danske Husmands, men i videste Forstand til den danske Bondebefolknings Pris og som i nøjeste Forstand tegner Bonden, som han er og har været fra Stavnsbaandets Dage til Nutiden.

Medens alles Øjne lyste af jublende Tilslutning, lød Bjerregaards smukke og kraftige Sangstemme gennem Stuerne:

Du lærer hvorledes man bygger et Hjem.
Du gamle og bøjede Slider.
Det lærte du mig, og det lærer du dem,
der trætte ad Asfalten glider.
Men stille du øver din Dont og din Daad,
hvor andre kun kender en Kugle til Raad,
du krummer til Tag dine Næver.

Du Bonde! Du stille Kulturens Soldat,
som ikke har Rang iblandt Helte,
som regnes for intet mod den Akrobat,
som springer i Gøglernes Telte.
For dig mine Døre jeg aabner til Fest,
kom, hvil dig, og vær du min hædrede Gæst.
Min Dug jeg, — den bedste —, dig breder.

ABRAHAMS EFTERLADTE

Gamle Abraham var gaaet til sine Fædre! Gennem 20 lange Aar havde Abraham Dahl haft sin Plads bag Skænken i Gjerrild Kro, væsentlig beskæftiget med at slukke Tørsten hos Kroens Gæster, — mest Søfolk og fordrukne Bønder —, hvilke sidste søgte Glemsel ved Drikkeri i Kroen om Aftenen for Dagens Trældom paa Herregaarden Scheels Hovmarker.

En værdifuld Støtte til denne sin velsignelsesrige Gerning i Kroens Skænkestue havde Abraham haft i sin livsfriske, endnu ungdommelige Hustru, Johanne Lüthermand, der nu sad tilbage i Kroen sammen med 2 voksne Døtre, Sofie og Eleonora, og sørgede over den hedengangne Fader og Ægtefælle.

Ikke saadan at forstaa, at der mellem Ægtefællerne havde hersket nogle dybere Følelser af saakaldt Kærlighed eller indbyrdes Harmoni.

Tværtimod! Større Kontraster kunde næppe tænkes end den grove, simple og førladne Abraham og den kønne, livslystne og yppige Johanne, hvis spillende brune Øjne virkede lidenskabeligt æggende paa de mandlige Krogæster.

I sine unge Dage havde Johanne Lüthermand ikke drømt om at blive Værtinde i den gamle Landsbykro som den vrøvlevorne gamle Abraham Dahls Ægtefælle.

Aa, nej! Som en frisk og blomstrende ung Pige havde Johanne holdt sit Indtog paa Scheel som Kammerpige hos Grevinden, og hendes Fremtidsdrømme gjaldt mere højloftede Rum end den gamle skæve Bindingsværksrønne med den mørke lavloftede Krostue i Gjerrild.

Ved Spadsereture i Scheels Skove havde hun truffet den unge og smukke Skovrider Eiler Hoff, og denne havde hurtigt læst i den smukke Kammerpiges spillende Øjne, hvad der gemtes i hendes hede og brusende Kvindehjerte.

Ved fagre og lokkende Ord i Johannes lyt-

tende Øre vakte han de slumrende Kvindelængsler til Live, og medens de redte Brudeseng af Skovens friske grønne Blade, drømte hun skønne Drømme om lykkelige Fremtidsdage sammen med sin Elskede i Skovridergaarden.

Der var imidlertid andre end Skovrider Hoff, der havde Øje for Johannes kvindelige Yndigheder.

Grev Scheel var saa kvindekær som nogen Adelsmand, og snart havde hans søgende Øje opdaget, at Grevindens Kammerpiges yppige Former var attraaværdige selv for en Greve og langt at foretrække for hans stolte, lunefulde og trættekære Gemalinde, og, naar Lejlighed gaves, gjorde han Stormkur til Kammerpigen og stillede hende lokkende og straalende Udsigter for Øje.

Resultatet var paa Forhaand givet!

Kammerpigen faldt hurtig til Føje for de grevelige Lokketoner, og i Grevens Arme drømte hun lykkeberusende Drømme om Herlighed og Glæde, medens den forelskede Skovrider, der ikke turde rivalisere med sit

høje Herskab, følte sig snydt og narret for det attraaede Vildt, trak sig skuffet tilbage fra Forbindelsen med Johanne og søgte snart Trøst for Tabet i Ægteskab med Jomfru Mette Bagger, Datter af Ridefogden paa Østergaard.

Grevens og Kammerpigens mange Hyrdetimer fik imidlertid snart Følger, der nødvendiggjorde, at Greven maatte træffe Foranstaltninger til en Retrætepost for sin Elskerinde, hvorved begges Ære kunde reddes, og Elskovslegen uden større Vanskelighed kunde fortsættes.

I den halvgamle Skovfoged Abraham Dahl fandt Greven en Mand, der mod Løfte om fri Fæste paa Boel og dertil Bevilling til Krohold for Søfolk og rejsende, hellere end gerne gik ind paa at ægte den smukke Kammerpige og overtage de grevelige Forpligtelser.

Johanne, der vel saa sine lyse og stolte Drømme briste, men tillige følte, at den af Greven trufne Ordning kunde dække over et fortsat Elskovsforhold til denne og fortsat vilde medføre forøget Fordel og Støtte fra

Grevens Side, maatte bide i det sure Æble og tage den hidtil foragtede Abraham til sin Husbond og Ægtefælle, og kort efter flyttede Abraham med sin smukke unge Hustru ind i Kroen med Fæstebrev paa — uden Afgifter og Hoveripligter — at nyde Frugterne af Stedets Jordbrug og Bevillingen til Krohold, saa længe de levede.

Fire Maaneder efter Indflytningen i Kroen fødtes Datteren Sofie, der nu ved Abraham Dahls Død var 20 Aar gammel.

Af og til aflagde Greven Besøg i Kroen, men lidt efter lidt kølnedes Forholdet, og efter at endnu en Datter, Eleonora, var kommet til Verden, holdt de grevelige Besøg helt op, og i en lang Aarrække havde Familien i Kroen levet ret lykkeligt sammen, indtil Abraham nu havde lukket sine Øjne for stedse.

Skovrider Hoff havde alt paa andet Aar været Enkemand. Efter sin Hustrus Død havde han søgt sin Afsked som Skovrider og levede nu af en lille Pension fra Grevskabet.

Siden sit Ægteskab med Jomfru Bagger

havde han omhyggelig undgaet ethvert Møde med sin tidligere Elskede, og i de forløbne 20 Aar havde han næppe talt med den tidligere Kammerpige fra Scheel.

*

Saaledes stod Sagerne ved Abraham Dahls Død i Aaret 1776.

Johanne Lüthermand var nu en kun 41 Aar gammel Enke. Hendes tidligere friske, blomstrende Skønhed var vel blegnet, men endnu var hun en smuk Kvinde, og Øjnene kunde endnu tindre af Livslyst, og Mødet med sin Ungdoms fejrede Ideal, den endnu statelige Skovrider Hoff, skulde endnu en Gang vække de hede Længsler til Live.

De to Døtre i Kroen var vokset op til et Par ualmindelig smukke Piger, hvis samtidig fine og friske Træk mindst af alt mindede om den grove nu afdøde Kromand.

Særlig den ældste, Sofie, havde den fineste Profil og en Hud saa sart som en ægte Scheel, medens den yngste, Eleonora, var sin Moders udtrykte Billede med sit friske Udseende, spillende Øjne og samme yppige, runde Former

som Grevindens Kammerpige for 20 Aar siden.

„Fanden til Piger," sagde Ridefogden Jørgen Bitz til Forvalteren Hans Esmark en Dag de sad alene i Krostuen, „man skulde ikke tro, at den tykke Kromand kunde fremelske saa smukke Blomster i sin skumle Krohave."

„Jo, naar Jordbunden ellers er god, kan der selv paa en gammel Stamme indpodes friske og søde Frugter," svarede Forvalteren med et lunt Smil, „og Jordbunden findes ikke bedre paa hele Scheels Gods," føjede han lavmælt til, idet han med et Nik henviste til Værtinden, som netop kom til Syne i Køkkendøren.

Hans Esmark var ikke ukendt med, hvad der havde givet Stødet til, at Abraham Dahl var blevet Kromand, men han havde forøvrigt forgæves søgt at indynde sig hos Sofie og var yderst forbavset og forarget over, at hans ret utilslørede Frieri var mødt med aabenbar Uvillie og bestemt Afslag fra Sofies Side.

Det var Grunden til, at han nu paa en skadefro Maade søgte at henvise til hendes tvivlsomme Ophav.

Naar Sofie kort og koldt havde afvist enhver Tilnærmelse fra den ellers ret ansete Forvalter, skyldtes det, at hun alt var hemmelig forlovet med Pastor Haasums eneste Søn, Hans Cappel, der for Tiden fuldendte sine Studeringer i Hovedstaden med Haab om inden længe at blive sin Faders Medhjælper og senere Efterfølger i Præsteembedet.

Sofie ventede med Længsel paa sin Elskedes Hjemkomst og glædede sig i Tanken til Fremtiden, til et roligt og stille Liv i Præstegaarden ved sin Elskedes Side i Stedet for som nu at maatte være Vidne til en ofte raa og usømmelig Optræden blandt Kroens ofte drukne Gæster.

Eleonora, der ikke var saa sart en Natur som Søsteren led ikke som denne under Livet i Kroens Skænkestue, men kunde paa en mere robust Maade og med sin rappe Mund lettere holde sig de paatrængende Gæster fra Livet.

Ogsaa hun havde alt fundet sig en Hjertenskær blandt Landsbyens unge Mænd, en ung Bødker, Søren Thustrup, der stille og rolig, næsten tilbageholdende af Væsen, var en fuldstændig Modsætning til den friske og livsglade Eleonora, hvis Hjerte han dog havde vundet.

Johanne Lüthermand var ikke uden Kendskab til Døtrenes Hjerteanliggender, og Sofies Valg af den unge Præstesøn havde hendes hele og fulde Tilslutning, ogsaa fordi hun jo vidste, at Sofies hele Natur og Tankesæt passede bedre til Livet i en Præstegaard end i en Krostue.

Derimod var hun ikke saa glad ved at erfare Eleonoras varme Følelser for den unge Bødker, der ganske vist ved sit stilfærdige Væsen og ved en Dannelse ud over de almindelige Bønderkarles dannede en velgørende Modsætning til disse, hvis Uvidenhed og tøjlesløse Optræden saa ofte gav sig Udslag i Kroen, men den omsorgsfulde Moder havde haabet paa, at den mere robuste og liv-

lige Eleonoras Valg vilde være faldet paa en Mand, der sammen med hende kunde fortsætte Næringen i Kroen, og hun var ganske klar over, at Søren Thustrup paa ingen Maade egnede sig til dette og sikkert heller ikke ønskede paa nogen Betingelse at opgive Stillingen som Bødker paa Scheel for at blive Kromand.

Den betænksomme Moder havde haft ganske andre Planer angaaende Valget af Eleonoras kommende Ægtefælle, idet hun paa mange Maader havde opmuntret den kæmpestore Axel Elmand, Søn af Søren Elmand i Ellegaarden, til at søge Eleonoras Gunst, og Axel, der ofte havde følt sit Hjerte dikke uroligt og stærkt under Eleonoras spillende Øjnes Indflydelse, var mere end villig til at følge Moderens utilslørede Opmuntring, men han havde ogsaa følt, at hans Kurmageri til Eleonora ikke blev gengældt fra hendes Side, men kun medførte, at hendes naturlige Lyst til Flirt og kaad Lystighed med den mandlige Ungdom overfor ham vendte sig til Modvillie og kold Ligegyldighed.

Axel var ikke længe om at opdage, hvem det var, der havde indtaget den af ham attraaede Plads i Eleonoras 18-aarige varme Pigehjerte, og Skinsygen mod den unge Bødker fremkaldte et Had til denne, som ved Lejlighed let kunde slaa ud i lys Lue og give Anledning til Ubehageligheder saavel for Søren Thustrup som for Eleonora.

Lejligheden kom, før nogen anede det.

En Dag, da Søren Thustrup var paa sin daglige Vandring til Scheel og havde lagt Vejen om gennem Hestehaven, mødte han ganske uventet Axel, der fra Scheel var paa Vej hjem til Ellegaarden.

Synet af sin Rival bragte den iltre Axels Blod i Kog, og ude af Stand til at beherske sig, stillede han sig i Vejen for den intetanende unge Bødker.

„Vi to har nok en Høne at plukke med hinanden," brusede Axel op, „og det er nok paa Tide, at der bliver sat en Stopper for dit Forsøg paa at forlokke min Kæreste!"

„Denne Beskyldning kender jeg intet til," svarede Bødkeren, idet han roligt og bestemt

besvarede Axels forbitrede Øjekast, „jeg søger ikke at forlokke nogen, og mindst af alt ønsker jeg at stille mig mellem to Elskende, saavist som jeg kun har Tanke for den, som har givet mig sit Jaord."

„Tør du paastaa, at Eleonora Dahl har givet dig sit Jaord?" bruste Axel atter op.

„Saa sent som fra i Gaar er Eleonora min Trolovede," svarede Søren, „og tvivler du paa mine Ord, saa spørg hende selv, og lad hende selv raade over sit Hjertes Anliggender."

„Saa har du alligevel forlokket hende med sledske Ord og falske Løfter, og hermed faar du Lønnen for dine Bagvaskelser," svarede Axel ude af sig selv, og med et Næveslag slyngede han den hadede Rival til Jorden.

Det havde set galt ud for Søren, der nu fuldstændig var i sin Fjendes Vold, hvis ikke netop nu en tredie Person havde vist sig paa Skuepladsen.

Frem fra det tætte Buskads viste sig netop i det rette Øjeblik Skovrider Eiler Hoffs høje og ranke Skikkelse, og med Forbauselsen præget i sit Ansigt henvendte han sig til den ra-

sende Axel, der stod bøjet over sit værgeløse Offer, klar til at fortsætte Voldsdaaden.

„Hvad foregaar her i den naadige Greves Skove," spurgte han, „er det nu saadan, at Bønderkarle lige uden for Grevens Vinduer kan optræde som Røvere og Voldsmænd i Stedet for at passe sit Arbejde paa Hovmarken? Det er vist paa Tide, at Træhest og Hundehullet paa Scheel, som længe har været ude af Brug, atter bringes i Virksomhed."

Truslen i den sidste Sætning bragte den rasende Axel til Besindelse. Den overmodige Trods i hans Ansigt forsvandt og afløstes af den ydmyge Frygtagtighed, som lange Tiders Trældom og Underkuelse havde præget sig som Mærke paa de retsløse Fæstebønder.

Imidlertid var Søren atter kommet paa Benene, og, skønt blodig og forslaaet, gik han ædelmodigt i Breschen for sin raa og brutale Modstander.

„Lad Axel slippe," henvendte han sig bønligt til den stadig mere og mere forundrede Skovrider, „det hele skyldes en Misforstaaelse fra Axels Side, og forøvrigt er det forstaae-

ligt, at Kærligheden til saa skøn og elskelig en Kvinde som Eleonora Dahl kan bringe selv saa stærk en Mand fra Sans og Samling. Jeg beder Skovrideren om ikke at forebringe denne Episode for den naadige Greve."

„Hvad vedkommer da denne Sag Jomfru Dahl?" spurgte Skovrideren.

„Kun dette," gensvarede Søren aabent og ærligt, „at Eleonora, som ogsaa Axel elsker, er min trolovede Brud, og for hendes Skyld skulde jeg vel kunne tage en Smule Overlast som dette."

„Saa forlad da dette Sted og tak din ædelmodige Modstander for, at det ikke faar værre Følger for dig," udbrød Skovrideren henvendt til Axel, der dog, inden Opfordringen blev fulgt, skamfuld og forlegen rakte Søren sin Haand til Tak, hvorefter han som en slagen Rival luskede af til Ellegaarden.

„Lad saa os to gaa en Tur til Kroen og faa en Hjertestyrkning oven paa den Omgang," lo Skovrideren til Søren, „du har vist intet imod at tale lidt med Kæresten og faa Sporene af Axel Knoer udslettet, og jeg kunde

samtidig faa Lejlighed til at tale med din tilkommende Svigermoder om Ting, som næsten er gaaet af Glemme. Gamle Minder dukker nu og da frem og vækker nye til Live."

Forundret lyttede Søren til Skovriderens Ord og lagde Mærke til den Bevægelse, der samtidig viste sig i dennes Ansigt og Miner; men uden Svar fulgte han Opfordringen, og det vilde være Synd at sige, at deres Ankomst til Kroen ikke vakte Opmærksomhed og Forbauselse hos saavel Værtinden som Døtrene.

Ved Synet af Eiler Hoffs Indtræden i Krostuen forstod Johanne instinktmæssigt, at dette Besøg var andet og mere end tilfældigt Gæsteri, og hun fik det da hurtigt maget saa, at Døtrene sammen med den forelskede Bødker forsvandt ud i Krohaven, hvorefter hun med en forundret spørgende Mine vendte sig mod sin fordums Elskede.

„Du synes med Rette forbavset over at træffe mig som Gæst i Kroen," begyndte han, „og det skyldes just heller ikke nogen Trang til legemlig Vederkvægelse, men paa Vejen hertil gjorde jeg en Opdagelse, der bød mig

at overbringe min Lykønskning til Jomfru Eleonoras Valg af Ægtemand. En ædlere Karakter end Søren Thustrup findes ikke indenfor Grevskabet Scheels Enemærker".

„Deri kan du vel have Ret," genmælede Krokonen, „men til Kromand egner han sig visselig ikke."

„Nej, saamænd," svarede Skovrideren, „men jeg har da endelig ogsaa et andet Ærinde, som maaske kan medføre, at Søren kan hjemføre sin Elskede og vedblivende passe sin Næring, uden at Kroholderiet derved lider synderlig Skade."

„Hvad er da dette Ærinde?" spurgte Johanne.

„Aa, Johanne!" svarede Skovrideren, medens hans Øjne lyste mod hendes med samme Glans som i deres forelskede Ungdom, „der er gaaet mange Aar, siden vi to drømte gyldne Fremtidsdrømme, en fornemmere Bejler tvang mig bort fra den attraaede Lykke. Vi har begge været knyttet til en anden i Ægteskab uden Kærlighed, men i Dag er vi begge fri igen som for tyve Aar siden. Hvis

vi to atter slaar os sammen, kunde vi vel endnu opnaa at fange Lykken, og min Pension sammen med Kroens Indkomster kunde vel sikre os en sorgfri Fremtid, hvad det økonomiske angaar, og baade som Kromand og som Ægtemand kunde jeg vel erstatte den salig bortgangne Abraham. Jeg tør vist ogsaa gaa ud fra, at Greven ikke mere forsøger at gaa imellem os, selv om du i mine Øjne er lige saa frisk og attraaværdig som altid."

Det sidste føjede han til i en halv munter Tone, da han alt under sin lange Tale havde set Johannes Øjne lyse med en Glans, der levende mindede ham om Grevindens tidligere livslystne Kammerpige.

Johannes Svar var da heller ikke til at tage fejl af; thi det bestod i, at hun slyngede begge sine Arme om Halsen paa sin tidligere Elsker og trykkede et lidenskabeligt Kys paa hans Mund.

Saaledes var den gamle Pagt paany sluttet.

Da Pigerne sammen med Søren Thustrup atter kom ind i Stuen, fandt de Moderen og Skovrideren siddende sammen i fortrolig

Samtale, og aabenhjertig, som sædvanlig overfor sine Døtre, betroede Johanne disse om de lige afsluttede Fremtidsplaner, idet hun samtidig gav sin fulde Tilslutning til saavel Sofies som Eleonoras Valg af Ægtemænd.

Ved et Glas af Kroens bedste Vin blev Sørens og Eleonoras Trolovelse deklareret, saa denne Dag, der for den unge Bødker var begyndt saa tragisk, endte som den lykkeligste for saavel ham som alle de øvrige.

*

Faa Dage efter denne Begivenhed vendte Hans Cappel hjem til Præstegaarden efter vel tilendebragte Studeringer, og efter en Samtale med sin Kæreste, der betroede ham, saavel hvad der var hændet angaaende Moderen og Eiler Hoff som Trolovelsen mellem Eleonora og Søren Thustrup, gik den unge Kandidat til Faderen, den gamle Pastor Haasum, og bad om dennes Velsignelse til sin Trolovelse med Sofie.

Her stødte han imidlertid paa uventet Modstand.

Pastor Haasum var en Mand af strenge moralske Principper, og han var godt bekendt med de Forhold, der havde bevirket Ægteskabet mellem Abraham Dahl og Johanne Lüthermand, og han var ogsaa klar over, at Sofie var Frugten af en løs Forbindelse mellem Greven og Johanne, hvorfor han kort og godt meddelte Sønnen, at saavel Greven som Johanne, efter den Tids strenge moralske Krav, egentlig begge var hjemfaldet til Kirkens Straf og burde idømmes Lejermaalsbøder, som alle andre, der havde overtraadt det 6te Bud, og Frugten af et saadant forargeligt Samliv vilde han paa ingen Maade anerkende som sin Søns Hustru.

Forgæves søgte Hans Cappel at forsvare sin Kæreste med, at hun dog var ganske uskyldig og ikke burde undgælde for andres Synder.

Præsten stod fast paa sin Mening, og de to Elskende led under dette og søgte efter en Udvej til at faa den strenge Fader og Præstemand til at give Køb.

I deres Nød betroede de sig til den gamle Skovrider, som nu havde sin daglige Gang i Kroen, og denne lovede beredvilligt at forsøge den sidste Udvej.

Sammen med Sofie vandrede han en Dag til Scheel og bad om at faa Greven i Tale.

Uden Omsvøb frembragte han sit Ærinde, som var af tredobbelt Art.

For det første udbad han sig Grevens Tilladelse og Samtykke til, at han indgik i andet Ægteskab med Abraham Dahls Enke, Johanne Lüthermand, og overtog dennes Fæste paa Kroen, dernæst Samtykke til, at Jomfru Sofie Dahl ægtede Hans Cappel Haasum, idet han aabent meddelte Greven Præstens Modstand mod Forbindelsen, og endelig Samtykke til, at Jomfru Eleonora Dahl ægtede Bødker Søren Thustrup og denne samtidig overtog Fæstet paa sin gamle Faders Hus og Bødkerværksted i Gjerrild.

Eiler Hoff havde ikke taget fejl, da han havde besluttet at medtage Sofie til sin Audiens hos Greven.

Denne betragtede med Velbehag den smuk-

ke unge Pige, der fremkaldte Minder hos ham om lykkefyldte Dage fra hans Ungdom, og ved at erfare om Præstens Modstand, vaktes Lysten til ikke alene at sikre den unge Piges Lykke, men tillige at sætte sin grevelige Indflydelse imod Præstens.

Han gav beredvilligt sit Samtykke til alle tre Forbindelser og Løfte til Hans Cappel om at blive sin Faders Efterfølger i Præsteembedet, dog kun paa Betingelse af, at Hans Cappel ægtede Jomfru Sofie Dahl, men herom vilde Greven selv give Besked til Pastor Haasum.

Glad og let om Hjertet forlod Sofie Scheel sammen med Eiler Hoff, og den ventende Hans Cappel vendte i straalende Humør hjem til Præstegaarden.

Dagen efter modtog gamle Pastor Haasum Besøg af selve den naadige Greve.

Hvad der blev talt om mellem Greven og Præsten vides ikke; men efter Grevens Bortgang blev Sønnen kaldt ind til Præsten, der meddelte ham, at han nu havde skiftet Mening og gerne saa Jomfru Sofie Dahl som sin

Svigerdatter og fremtidig Frue i Præstegaarden.

*

To Maaneder efter stod et tredobbelt Bryllup i den gamle Kro.

Eiler Hoff førte den endnu smukke Enke Johanne Lüthermand til Alteret, og dennes to Døtre, Sofie og Eleonora, viedes samtidig til Hans Cappel Haasum og Søren Thustrup.

Gamle Pastor Haasum foretog Vielsen af alle tre Par, og til Bryllupsfesten i den gamle Krostue deltog ikke alene Præsten, men ogsaa selve den naadige Greve, der havde haft en saa afgørende Indflydelse paa den Families Forhold, der havde haft til Huse i den lavloftede Krostue, og som nu viste tre Brudepar, lysende af Lykkefølelse, ikke mindst det Par, der bestod af den tidligere Skovrider Eiler Hoff og den tidligere grevelige Kammerpige Johanne Lüthermand.

*

Et mangeaarigt lykkeligt Samliv forundtes Eiler Hoff og Johanne i Kroen, men efter Eiler Hoffs Død flyttede Johanne fra Kroen og boede til sin Død hos Datteren Eleonora i det gamle Bødkerhus, hvor en talrig Børneflok voksede op, elsket af Forældrene og forgudet af Bedstemoderen.

Sofie og Hans Cappel levede et stille og lykkeligt Liv i Præstegaarden, men deres Ægteskab var barnløst.

De talrige Efterkommere af Familien i den gamle Kro, som endnu lever i Egnen, kan alle føre deres Stamtavle tilbage til Søren Thustrup og Eleonora Dahl.

INDHOLD

Indledning ..... Side 5
Bønder paa Djursland ..... „ 9
Abrahams Efterladte ..... „ 95